

HELSINGIN KAUPUNKI
Tarkastusvirasto

ARVIOINTIMUISTIO

Toisen asteen opiskelijoiden hyvinvointi

2022

johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen ja
kaupunkitarkastaja Tarja Palomäki

Sisällys

1	Arvioinnin taustatiedot.....	3
1.1	Arvioinnin tavoite ja laajuus.....	3
1.2	Arvioinnin kohde ja taustatiedot	3
1.3	Arviointikysymykset ja -kriteerit	5
1.4	Arvioinnin aineistot ja menetelmät.....	6
1.5	Opiskelijahuolto opiskelijan tukena	7
1.5.1	Lainsäädäntö	7
1.5.2	Opiskelijahuollon palvelut Helsingissä	9
1.5.3	Oppilaitoksen muut työntekijät opiskelijoiden tukena.....	12
2	Havainnot.....	13
2.1	Opiskelijoiden hyvinvoinnin kehitys.....	13
2.1.1	Kouluterveyskysely osoittaa uupumuksen kasvun.....	13
2.1.2	Koronapandemia viivästytti opintoja ja lisäksi yksinäisyyttä.....	16
2.1.3	Opiskelijahuollon palvelut eivät ole toteutuneet lakisääteisesti.....	22
2.2	Opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämistoimenpiteet toisella asteella	27
2.2.1	Yksilöllistä tukea on kehitetty monin tavoin.....	28
2.2.2	Opiskelijahuollon henkilöstöä on lisätty	29
2.2.3	Varhaisen vaiheen mielenterveyden tuen osaamista on parannettu.....	32
2.2.4	Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta on vahvistettu oppilaitoksissa	37
2.2.5	Monialaisia asiantuntijaryhmiä kutsutaan koolle aiempaa useammin	41
2.2.6	Toimialojen välinen yhteistyö on lisääntynyt	44
2.2.7	Oppivelvollisuus edellyttää oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä	46
3	Johtopäätökset.....	48
	Lähteet	52
	Liitteet.....	54

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus

Tavoitteena oli arvioida, onko kasvatuksen ja koulutuksen toimiala tehnyt tai käynnistänyt toimenpiteitä toisella asteella opiskelevien nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi. Arviointi kohdistui kaupungin ylläpitämiin lukioihin ja ammatilliseen koulutukseen (Stadin AO). Arviointi rajattiin pääosin koskemaan toisen asteen opiskelijahuoltoon, sillä sen rooli oppilaitoksessa on opiskelijan hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämässä sekä varhaisen tuen tarjoamisessa keskeinen. Opiskeluhoito tarkoittaa kokonaisuutta, johon kuuluu kuraattori- ja psykologipalvelut sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin kuuluva koulu- ja opiskeluterveydenhuolto.

1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Nuorten kokema ahdistuneisuus ja yksinäisyys ovat lisääntyneet merkittävästi koronapandemian aikana. Helsinkiläisiä koskevien kouluterveyskyselyn tulosten mukaan nuorten kokema yksinäisyys on yleistynyt selkeästi, ja kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, mieliala-ailahtelut ja masennusoireilu ovat yleistyneet entisestään. Helsingissä toisen asteen opiskelijoiden itsetunnon taso on matalampi kuin koko maassa keskimäärin tai muualla pääkaupunkiseudulla. Ahdistuneisuuden kokemus ammatillisessa koulutuksessa on yleistynyt melko voimakkaasti Helsingissä verrattuna muuhun maahan. Masennusoireilu on samanlaista tytöillä sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Poikien kohdalla on vaihtelua siten, että lukiolaispojat kokevat jonkin verran enemmän masennusoireita kuin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat pojat. Kouluterveyskysely osoittaa lisäksi, että nuorten keskusteluyhteys vanhempien kanssa on heikentynyt, häirinnän kokemukset ovat yleistyneet ja vanhempien aiheuttaman väkivallan kokemukset ovat yleistyneet. Koettu terveys on heikentynyt ja yksinäisyys lisääntynyt.¹

Strategian ja talousarvion 2022 tavoitteet

Kaupunkistrategian 2021–2025 mukaan lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa kehitetään opiskelijoiden yksilöllistä tukea. Strategiassa tavoitteena on myös lisätä varhaisen vaiheen mielenterveyspalvelujen ja lyhytpsykoterapian saataavuutta ja saavutettavuutta ja laajentaa matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita. Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun kehittämistä on tarkoitus jatkaa HUSin kanssa. Erillisestä koronapalautumisen kokonaisuudesta osoitetaan resurssit koronapandemian aiheuttaman lasten ja nuorten oppimis- ja hyvinvointivajeen korjaamiseksi. Helsingin talousarviossa 2022 todetaan, että mielenterveyteen liittyvien resurssintien vahvistaminen, lasten ja nuorten oppimisvajeen vähentäminen ja nuorten

¹ Kouluterveyskysely 2021. Katsaus lasten ja nuorten hyvinvointiin ja terveyteen Helsingissä.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

työllisyyden vahvistaminen ovat keskeisiä hyvinvoinnin edistämisen teemoja.² Kaupunginhallitus myönsi koronatoipumismäärärahaa kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 17 miljoonaa euroa vuosina 2022–2023 käytettäväksi.

Sotepe-uudistukseen 2023 liittyvät tavoitteet

Sosiaali- terveys- ja pelastustoimen -uudistuksen 2023 myötä muista kunnista poiketen Helsingillä säilyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastuspalvelujen järjestämisvastuu ja osin myös rahoitusvastuu. Kuraattori- ja psykologipalvelujen järjestämisvastuu on Helsingin kaupungilla. Kaupunginhallituksen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistusjaoston opiskelijahuollosta antaman lausunnon mukaan ”koulupsykologit ja kuraattorit osallistuvat osaltaan mielenterveyspalveluiden tarjoamiseen. Uudistuksen tavoitteiden mukaisesti opiskeluhuollon yhteydessä toteutetaan lyhytinterventioita ja näyttöön perustuvien vaikuttavien menetelmien osaamista opiskelijoiden tarpeet huomioiden ja linjassa Helsingin terapiatakuutavoitteeseen. Sovellettavat menetelmät tarkennetaan opiskelijahuollon ja sosiaali- ja terveystoimialan yhteistyöllä.”³ Jaosto piti tärkeänä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden vahvistamista, opiskelijahuollon ja koulun muiden ammattilaisten osaamisen kasvattamista sekä mielenterveyden palveluketjun parantamista tiiviissä yhteistyössä myös HUS:n sekä muiden keskeisten toimijoiden, kuten helsinkiläisille lapsille ja nuorille palveluja tarjoavien järjestöjen kanssa. Lausunnon mukaan opiskelijahuollon ohjausryhmään kutsutaan HUS:n edustaja ja kolmannen sektorin järjestöjen edustaja tai edustajia. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon osallistuminen ennaltaehkäisevään opiskelijahuoltotyöhön tehdään mahdolliseksi myös jatkossa.⁴

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tavoitteet 2022

Talousarvion 2022 mukaan kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on tarkoitus vahvistaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta, jotta oppijat kokevat kuuluvansa luokka-/oppimisyhteisöönsä. Toimiala on asettanut sitovaksi tavoitteeksi ”Lasten ja nuorten hyvinvointi paranee”, mutta sen mittareista vain yksi, lukioihin liittyvä, liittyy arviointiaiheeseen: opiskelijan kokemus omasta osallisuudestaan oppimisprosessissa on kaupunkitasolla vähintään koronapandemiaa edeltävällä tasolla (asiakaskokemuskyselyn 2020 tuloksen keskiarvo 4,9). Mittari on osa tavoitetta ”Parannamme lasten ja nuorten mielen hyvinvointia kaupunkiyhteisesti monialaisin toimenpitein ja osallisuutta vahvistamalla.”⁵

Talousarvion 2022 mukaan koronapandemiasta palautumista on tarkoitus edistää yhteisöllisellä opiskeluhoollolla, opiskeluhooltohenkilöstön yksilöllisellä työllä sekä moniammatillisella ohjauksella ja koulun eri ammattilaisten yhteistyöllä koulupäivän aikana. Psykologi- ja kuraattoripalveluiden tarve on kasvanut. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan on tarkoitus tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kesken toisen asteen oppilaiden hyvinvoinnin edis-

² Helsingin kaupungin talousarvio 2022.

³ Khs sotepe-jaosto 17.2.2022 § 8.

⁴ Khs sotepe-jaosto 17.2.2022 § 8.

⁵ Helsingin kaupungin talousarvio 2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tämiseksi. Nuorten hyvinvointia vahvistetaan myös kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä. Lukio- ja ammatillisissa opinnoissa kehitetään opiskelijoiden yksilöllistä tukea, jotta opiskelijat eivät keskeyttäisi opintojaan. Lukioissa negatiivisen keskeyttämisen tavoitetaso on enintään yksi prosentti ja ammatillisessa koulutuksessa alle 19-vuotiailla tavoitetaso enintään 5,4 prosenttia.⁶ Tavoitteen toteutumista tarkasteltiin ammatillisen koulutuksen osalta tarkastuslautakunnan vuoden 2021 arvioinnissa. Arvioinnin tuloksena oli, että vaikka ohjausta on kehitetty, opiskelijoiden ohjaus ei ole vielä riittävää, ja opintojen keskeyttäminen on ollut tavoiteltua suurempaa.⁷

Toimiala on valinnut viisi keskeisintä painopistettä talousarviossa 2022. Niistä yksi on oppijoiden hyvinvoinnin vahvistaminen. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tulosbudjetissa 2022 todetaan, että oppivelvollisuuden laajentamisen myötä lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa kehitetään opiskelijoiden yksilöllistä tukea, jotta yksikään opiskelija ei keskeytä opintojaan. Samaan aikaan on tarkoitus paikata koronapandemian aikana syntynyttä oppimisvajetta. Oppimisvajetta on tarkoitus paikata tukemalla oppijoiden opintoja monipuolisesti ja yksilöllisesti ja koronapandemiasta palautumista edistää laaja-alaisella erityisopetuksella, tukiopetuksella, pienryhmäopetuksella, ohjauksen tehostamisella, kouluvalmentajien tuella ja ohjauksella sekä moniammatillisella kodin ja koulun yhteistyöllä. Vieraskielisten oppijoiden oppimista on tarkoitus tukea suomi toisena kielenä -opetuksella, oman äidinkielen opetuksella ja monikielisten ohjaajien toiminnalla. Toisella asteella on tarkoitus toteuttaa lähi- ja etäopetuksen yhdistelmiä. Oppimisvajeen korjaaminen edellyttää myös opettajien ammatillisen osaamisen kehittämistä.⁸ Oppimisvajetta esiintyy usein samaan aikaan kuin hyvinvointivajetta, joten useat edellä mainittujen tavoitteiden mukaiset toimenpiteet tukevat myös opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämistä.

1.3 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

Onko kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla edistetty kaupunkistrategian ja talousarvion 2022 tavoitetta vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa?

Osakysymykset:

1. Onko opiskelijoiden yksilöllistä tukea lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa kehitetty kaupunkistrategian tavoitteen mukaisesti?
2. Onko opiskelijoiden varhaisen vaiheen mielenterveyspalvelujen saavuutta lisätty kaupunkistrategian tavoitteen mukaisesti?
3. Onko kasvatuksen ja koulutuksen toimiala käynnistänyt tai käynnistämässä talousarvion 2022 mukaisia toimenpiteitä opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi?

⁶ Helsingin kaupungin talousarvio 2022.

⁷ Helsingin kaupungin tarkastuslautakunnan arviointikertomus 2021, s. 36.

⁸ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tulosbudjetti 2022.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Osakysymyksen 1 kriteerinä oli, että lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa on tilastojen ja haastattelujen mukaan kehitetty opiskelijoiden yksilöllistä tukea. Osakysymyksen 2 kriteerinä oli, että toisen asteen opiskelijahuollossa on lisätty opiskelijoiden varhaisen vaiheen mielenterveysongelmien hoidon osaamista.

Osakysymykseen 3 vastattiin tarkastelemalla, onko kasvatuksen ja koulutuksen toimiala talousarvion 2022 mukaisesti käynnistänyt tai käynnistämässä seuraavia toimenpiteitä:

- vahvistanut opiskelijoiden yhteisöllisyyttä ja osallisuutta oppilaitoksen arjessa
- edistänyt koronapandemiasta palautumista yhteisöllisellä ja yksilöllisellä sekä moniammatillisella opiskeluhoollolla sekä oppilaitoksen eri ammattilaisten yhteistyöllä koulupäivän aikana
- parantanut opiskelijahuollon palvelujen saatavuutta
- lisännyt yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimialan ja kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kanssa nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja
- lisännyt oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä nuoren kasvun tukemiseksi.

Arvioinnissa tarkasteltiin opiskelijahuollon palvelujen piiriin pääsyä ja henkilöstömitoituksen toteutumista. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhoollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Terveystoimialan (1326/2019) toimitusten mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

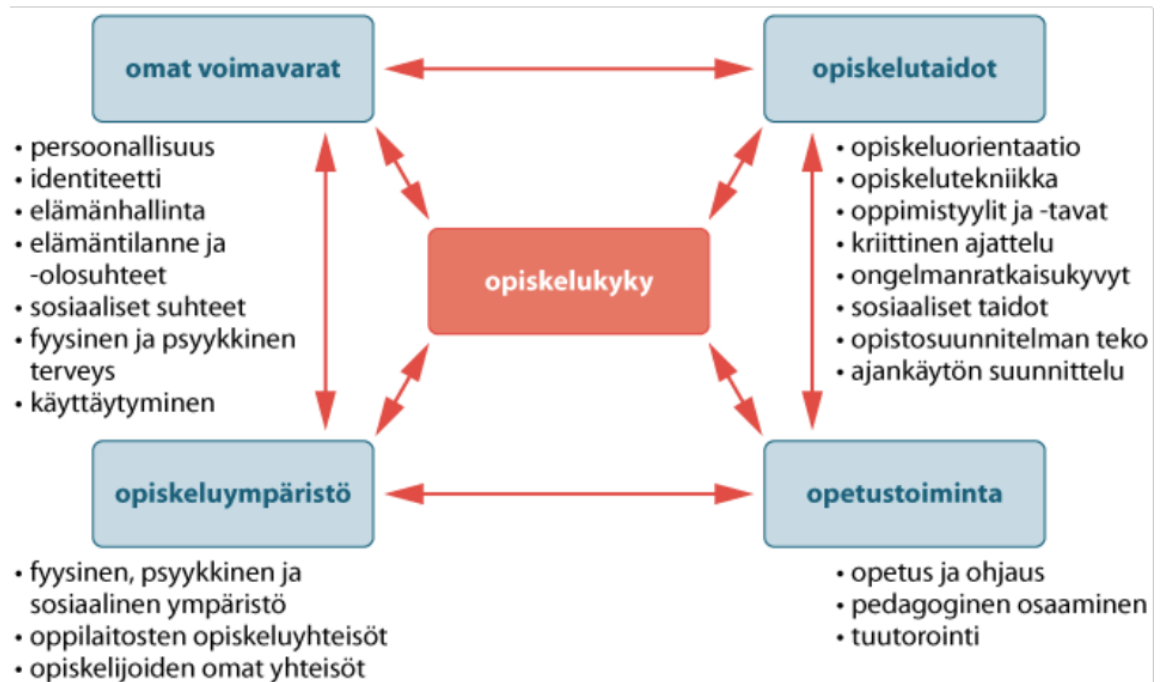
Arvioinnin taustaksi tarkasteltiin opiskelijoiden yksinäisyyden, koulu-uupumuksen, ahdistuneisuuden, osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kehitystä kouluterveyskyselyjen ja muiden toista astetta koskevien kyselyjen tulosten perusteella.

1.4 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arvioinnissa haastateltiin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan opiskelijahuollon johtoa, kuten opiskelijoiden hyvinvointipäällikköä, johtavaa psykologia ja johtavia kuraattoreita. Lisäksi haastateltiin sosiaali- ja terveystoimialaan kuuluvia opiskeluterveydenhuollon osastonhoitajia. Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta saatu materiaali oli osa arviointiaineistoa. Opiskelijahuollon palvelujen saatavuutta tarkasteltiin tilastoaineiston avulla. Opiskelijoiden hyvinvoinnin kehitystä tarkasteltiin tulkitsemalla valtakunnallisia sekä pääkaupunkiseudun ja kaupungin omia kyselyjä.

1.5 Opiskelijahuolto opiskelijan tukena

Opiskelijan hyvinvointi ja oppiminen liittyvät toisiinsa tiiviisti. Opiskelukykymalli kuvaa opiskelukykyyän vaikuttavien tekijöiden sisältöä ja keskinäistä vuorovaikutusta. Se auttaa ymmärtämään opiskelun ongelmien moniulotteisuutta sekä hahmottamaan eri toimijoiden roolia opiskelijoiden hyvinvointityössä yleisesti.⁹ Tämä arviointi liittyy mallissa kuvatuista asioista opiskelijan omiin voimavaroihin erityisesti psyykkisen terveyden osalta ja opiskeluympäristöön yhteisönä (kuvio 1).

Kuvio 1 Dynaaminen opiskelukykymalli¹⁰

1.5.1 Lainsäädäntö

Opiskelijahuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Lain mukaan palvelujen tarkoituksena on "edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä, edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä, turvata varhainen tuki sitä tarvitseville, turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu sekä vahvistaa opiskeluhoillon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä"¹¹

⁹ Opiskeluterveydenhuollon opas 2021.

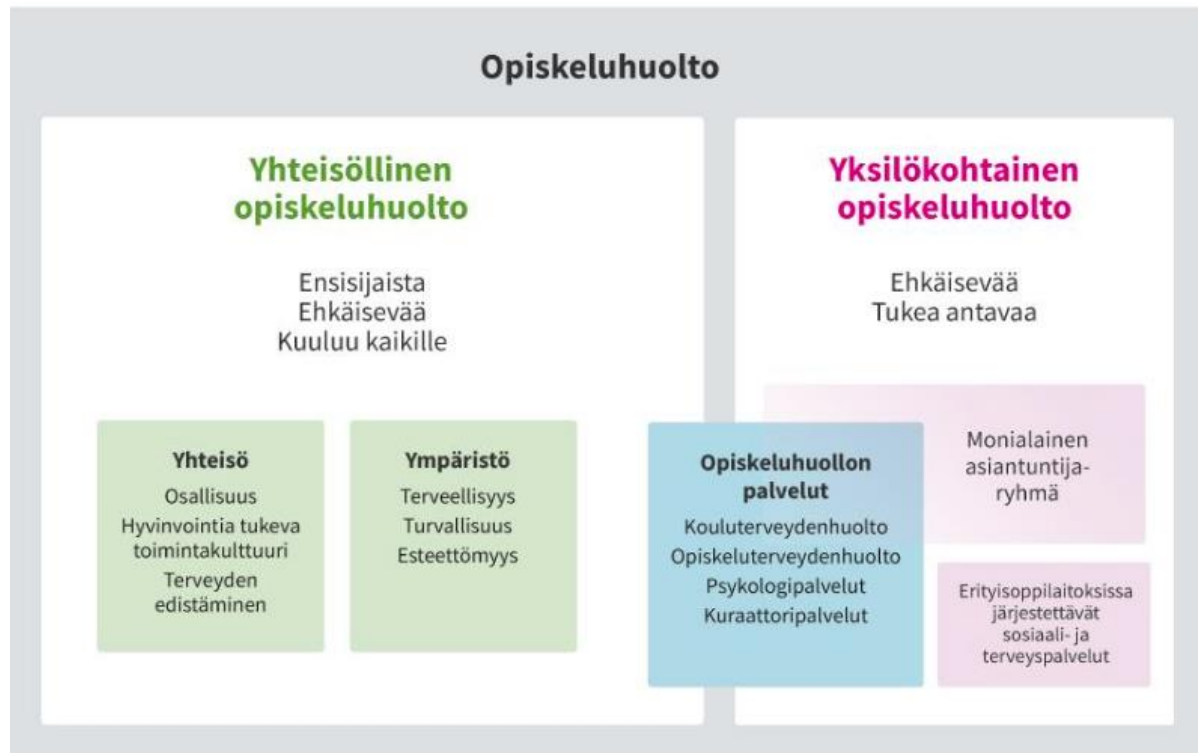
¹⁰ Kunttu, K., Opiskeluterveys-kuvat 29.11.2021, Duodecim oppiportti <https://www.oppiportti.fi/op/otk00121/do> (luettu 30.9.2022).

¹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 § 2.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Lain 3 §:n mukaan opiskeluhooltoon sisältyvät opetussuunnitelman mukaiset psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut, ja opiskeluhoolto toteutetaan ”opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa”. Lain mukaan opiskeluhoolto toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Tästä huolehtii monialainen oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon (kuvio 2).¹²

Kuvio 2 Opiskeluhoollon kokonaisuus¹³

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 15 §:ssä todetaan, että opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus psykologin tai kuraattorin tapaamiseen viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisissä tapauksissa tapaaminen on pyrittävä järjestämään samana tai seuraavana päivänä.¹⁴

Opiskeluterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolaissa (1326/2010). Opiskeluterveydenhuoltoon sisältyy oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisyys sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta, opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyyn seuraaminen ja edistäminen mukaan lukien terveystarkastukset, perusterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, mu-

¹² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

¹³ <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto> (luettu 30.9.2022).

¹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kaan lukien mielenterveys- ja päihdetyö, opiskelijan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen, opiskelijan tukeminen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai -hoitoon ohjaaminen sekä psykoterapiaan ohjaamisen edellyttämä hoito ja lausunto.¹⁵

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 17 § mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti kolmessa kuukaudessa, suun terveydenhoidon ja erikoissairaanhoidon osalta kuudessa kuukaudessa.¹⁶

Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (1146/2021) teki kuraattorien ja psykologien mitoituksen lakisääteiseksi. Psykologi- ja kuraattoripalveluita järjestettäessä saa yhtä kuraattoria kohden olla enintään 670 opiskelijaa ja yhtä psykologia kohden enintään 780 opiskelijaa. Kuraattoreita koskien laki tuli voimaan vuoden 2022 alusta, ja psykologeja laki tulee koskemaan vuoden 2023 elokuusta alkaen. Terveydenhoitajien mitoituksesta ei säädetä lailla, mutta sosiaali- ja terveysministeriö on antanut asiasta suosituksen opiskeluterveydenhuollon oppaassa 2021. Siinä todetaan, että toisella asteella tulisi olla yhtä kokopäiväistä terveydenhoitajaa kohden enintään 570 opiskelijaa ja yhtä kokopäivästä lääkäriä kohden 1 800.¹⁷

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) tuli voimaan 1.8.2021. Lain mukaan oppilailla on peruskoulun jälkeen velvoite hakeutua ja jatkaa toisen asteen koulutuksessa. Oppivelvollisuus jatkuu siihen asti, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai toisen asteen tutkinto on suoritettu. Lakimuutos edellyttää opinto-ohjauksen vahvistamista perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Nivelvaihetta varten on luotu tutkintokoulutukseen valmentava eli TUVA-koulutus. Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus alkoi 1.8.2022, ja siinä yhdistyvät aiemmat perusopetuksen lisäopetus, lukioon valmistava koulutus (LUVA) ja tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (VALMA). Myös vanhat koulutusmuodot jatkuvat ennen 1.1.2021 aloittaneilla opiskelijoilla.¹⁸ Oppivelvollisuuden laajenemisen myötä kaupungin velvoite on huolehtia, että opiskelijat suorittavat toisen asteen tutkinnon. Opiskelijat voidaan muun muassa velvoittaa tutkintoon valmentavaan TUVA-koulutukseen.¹⁹

1.5.2 Opiskelijahuollon palvelut Helsingissä

Helsingissä on 15 kaupungin ylläpitämää lukiota, joista kolme on ruotsinkielisiä. Yksityisiä tai valtion lukioita on 24. Näistä kahteen tulevat palvelut toisen asteen opis-

¹⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010).

¹⁶ Opiskeluterveydenhuollon opas 2021.

¹⁷ Opiskeluterveydenhuollon opas 2021.

¹⁸ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva> (luettu 21.11.2022).

¹⁹ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva> (luettu 27.6.2022).

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kelijahuollosta, ja osaan yksityisistä lukioita palvelut tulevat perusopetuksen oppilas- huollosta. Stadin AO on Suomen suurin ammatillista peruskoulutusta, täydennyskou- lutusta, oppisopimuskoulutusta sekä nivelvaiheen koulutusta järjestävä oppilaitos. Kaupungin opiskelijahuoltopalvelut tuottavat opiskelijahuoltopalvelut myös yksityisiin ammatillisiin oppilaitoksiin. Helsingissä toimiviin yksityisiin ja valtion lukioihin opiske- lijahuoltopalvelut järjestetään vaihtelevin sopimuksin. Kaupungin suomen- ja ruotsin- kielisten toisen asteen opiskelijahuoltopalveluiden piirissä on yhteensä 32 616 opis- kelijaa.²⁰ Opiskelijahuollon psykologeja ja kuraattoreita vuonna 2022 oli 89.²¹ Kasva- tuksen ja koulutuksen toimialan lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivist- tystyön palvelukokonaisuus vastaa suomenkielisen lukio- ja aikuislukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja suomenkielisen vapaan sivistystyön sekä toisen asteen opiskelijahuollon palvelujen järjestämisestä. Ruotsinkielisen koulutuksen palveluko- konaisuus vastaa ruotsinkielisen lukiokoulutuksen palveluista ja opiskelijahuollosta.

Yhteisöllistä opiskelijahuoltoa toisella asteella ohjaa Stadin AO:ssa opiskelijahuolto- ryhmä (OHR). Stadin AO:n opiskelijahuoltoryhmän tehtävä on opiskelijahuollon suunnittelu, kehittäminen ja arviointi. Sitä johtaa kampusrehtori, ja siihen kuuluvat opiskelijoiden hyvinvointipäällikkö, jokaiselta kampukselta opiskelijahuollosta vas- taava koulutuspäällikkö, johtava kuraattori, johtava psykologi, terveydenhoitajien esi- mies, opinto-ohjaajien edustaja, erityisopettajien edustaja, opiskelijajäsenet sekä opettajien ja huoltajien edustajat. Jokaisessa Stadin AO:n 14 toimipaikassa on hy- vinvointiryhmä (HYRY). Toimipaikkakohtaisen hyvinvointiryhmän tehtävä on opiske- lijahuollon toteuttaminen yhteistyössä opetushenkilöstön kanssa ja arviointi. Ryhmää vetää opiskelijahuollosta vastaava koulutuspäällikkö. Hyvinvointiryhmässä on opet- tajien edustus, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja ja opiskelijajäseniä.²²

Jokaisessa lukiossa on opiskeluhuoltoryhmä (OHR), jonka tehtävä on vastata opis- keluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta yhteistyössä opetushen- kilöstön kanssa ja arviointi. Opiskeluhuoltoryhmää vetää rehtori tai apulaisrehtori. Muita jäseniä ryhmässä ovat erityisopettaja, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja, opettajien edustaja, opiskelijoiden edustaja ja huoltajien edustaja.²³

Yksilöllistä opiskelijahuoltoa varten perustetaan asiantuntijaryhmä tapauskohtaisesti yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän opiskelijahuollon tuen tarpeen selvittä- miseksi ja huolehtimaan hänen tarvitsemiensa palveluiden järjestämisestä. Tähän tarvitaan lupa opiskelijalta ja/tai huoltajalta. Ryhmään kootaan asiantuntijoita riippuen

²⁰ Lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön erityissuunnittelijalta saatu sähköpostivastaus 15.12.2022 ja 22.12.2022. Sisältää kaupungin ylläpitämien oppilaitosten ohella valtion ja yksityiset oppilaitok- set. Oppisopimusopiskelijat ovat mukana siltä osin, kun he kuuluvat opiskeluhuollon piiriin.

²¹ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tulosbudjetti 2022.

²² Toisen asteen opiskeluhuollon palvelukuvaus ja palvelupolut. Opiskelijoiden hyvinvointipäälliköltä saatu diaesitys 1.11.2022.

²³ Opiskelijahuollon psykologilta saatu sähköpostivastaus 20.1.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

käsiteltävästä asiasta ja opiskelijan toiveesta. Mukana voivat olla esimerkiksi oma opettaja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, muu opettaja tai opiskelijahuollon edustaja.²⁴

Sekä lukio- että ammatillista koulutusta koskee sama opiskelijahuollon lainsäädäntö. Ammatillisessa kuitenkin vain 16 prosenttia opiskelijoista on alaikäisiä, ja suuri aikuisten osuus vaikuttaa siihen, minkälaisia asioita opiskelijahuollossa käsitellään. Lisäksi ammatillisessa koulutuksessa myös vieraskielisten opiskelijoiden osuus on huomattavan suuri, 43 prosenttia vuonna 2021.²⁵

Kuraattori- ja psykologipalvelut

Kuraattori- ja psykologipalvelut ovat matalan kynnyksen palveluita, joissa pyritään ennalta ehkäisevästi tarjoamaan opiskelijoille ennalta ehkäisevästi apua opiskelukyvyyn ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä.²⁶ Opiskelijahuollon kuraattori tarjoaa ohjausta ja tukea erityisesti perhetilanteeseen, vuorovaikutukseen ja sosiaaliin suhteisiin liittyvissä asioissa. Psykologin yksilökohtaisen opiskelijahuollon tehtävät liittyvät muun muassa opiskelijan yksilölliseen oppimiseen, mielenterveyden edistämiseen ja tukemiseen sekä psykologiseen arviointiin.²⁷

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan oppilaitoksen sijaintikunta vastaa opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien lukiokoulutusta ja ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille kotipaikasta riippumatta.²⁸ Helsingin opiskelijahuolto vastaa myös kahden yksityisen lukion opiskeluhuollosta. Osassa muista yksityisissä lukioissa opiskeluhuoltopalvelut tulevat perusopetuksen oppilashuollosta tai kaupunki osallistuu opiskelijahuollon kustannuksiin, osuus vaihtelee sopimuksittain.²⁹

Helsinki on ennen lakisääteisen mitoituksen voimaan tuloa käyttänyt ohjeena kuraattorien ja psykologien mitoituksessa aiemman lain hallituksen esityksessä olleita lukuja. Nämä olivat 800 oppilasta/kuraattori ja 1000 oppilasta/psykologi.³⁰

Opiskeluterveydenhuollon palvelut

Oppilaitoksen sijaintikunta vastaa myös opiskeluterveydenhuollon järjestämisestä terveydenhuoltolaissa (1326/2010) säädetyn mukaisesti. Opiskelija saa sairaanhoitopalvelut pääsääntöisesti omalta terveysasemalta. Opiskeluterveydenhuolto toimii yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijan kanssa.³¹

²⁴ Toisen asteen opiskeluhuollon palvelukuvaus ja palvelupolut. Opiskelijoiden hyvinvointipäälliköltä saatu diaesitys 1.11.2022.

²⁵ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

²⁶ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

²⁷ <https://www.hel.fi/kallil/fi/opiskelu/opiskelijan-tuki/opiskelijahuolto>.

²⁸ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3467> (luettu 23.6.2022)

²⁹ Alkuhaastattelu toisen asteen opiskeluhuollossa 10.5.2022.

³⁰ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022.

³¹ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3467> (luettu 23.6.2022)

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvat terveydenhoitajan kanssa käydyt terveystarkastukset, ehkäisyneuvonta, rokotusneuvonta ja perusrokotukset sekä ajanvarauksella toimiva yleislääkäritasoinen lääkäri. Terveydenhoitajilla on ajanvarausvastaanoton lisäksi päivittäin akuuttivastaanottoaika. Terveystarkastukset tehdään ensimmäisen ja toisen vuosikurssin aikana ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden opiskelijoille. Ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuolto työskentelee 15 eri toimipaikassa.³² Opiskeluterveydenhuolto on organisoitu sosiaali- ja terveystoimialan perhe- ja sosiaalityö -palvelukokonaisuuden alaisuuteen, ja siellä osaksi nuorten palveluja ja aikuissosiaalityötä.

Lukioiden lähes 16:en ja ammatillisen koulutuksen noin 32 terveydenhoitajan lisäksi toisella asteella oli mielenterveys- ja päihdesairaanhoidajia seitsemän lukuvuonna 2020–2021. Sairaanhoidaja ohjaa ja tukee opiskelijoita psyykkiseen hyvinvointiin ja elämäntilanteisiin liittyvissä asioissa, tavoitteena mielenterveyden tukeminen. Heidän palveluunsa pääsee opiskelijaterveydenhoitajan kautta.³³

1.5.3 Oppilaitoksen muut työntekijät opiskelijoiden tukena

Vaikka opiskelijahuollon henkilöstöllä on hyvinvoinnin kysymyksissä koko yhteisöön ja toimintakulttuuriin kohdistuva asiantuntijarooli ja yksilökohtaisessa työssä ongelmia ennaltaehkäisevän näkökulman lisäksi korjaava tehtävä, oppilaitoksissa myös omaopettajan ja ryhmänohjaajan rooli opiskelijan lähiohjaajana ja sujuvan opiskelutarjen ohjaajana on tärkeä. Erityisopettajat voivat myös olla keskeisessä roolissa opiskelijoiden oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisessa. Toisella asteella toimii myös muuta henkilöstöä, joka tukee oppilasta, ja jonka rooli opiskelijan hyvinvoinnissa voi olla merkittävä. Tällainen on esimerkiksi opinto-ohjaaja. Oppilaitoksiin on myös palkattu erityisiä työntekijöitä parantamaan opiskelijoiden ohjausta ja hyvinvointia. Viime vuosina tällaisia ovat esimerkiksi työvalmentajat, monikieliset ohjaajat, arkiohjaajat, yhteisökuraattorit, nuorisotyöntekijät, ja tuoreimpana liikuntacoachit. Näitä kuvataan jäljempänä luvussa 2.1.

Toisen asteen jokaisella opiskelijaryhmällä on nimetty vastuupettaja, joka on lukioiden ryhmänohjaaja, ammatillisessa koulutuksessa omaopettaja. Opiskelijoiden opintojen etenemisen ja hyvinvoinnin seuranta on lukioiden ryhmänohjaajan ja ammatillisessa koulutuksessa omaopettajan vastuulla. Heidän tehtävänä on myös ilmenevien huolien käsittely ja yhteistyö opiskelijan asiassa huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.³⁴

³² <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3467> (luettu 23.6.2022)

³³ Psykiatristen sairaanhoidajien keskitetty vastaanotto. <https://hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/opiskeluterveydenhuolto/vastaanotto/psykiatriset-sairaanhoitajat> (luettu 23.1.2023).

³⁴ Johtavan kuraattorin sähköpostivastaus 9.12.2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2 HAVAINNOT

2.1 Opiskelijoiden hyvinvoinnin kehitys

Suomessa ja muissa OECD-maissa tehdyt kansainväliset tutkimukset koronapandemian vaikutuksista nuorten hyvinvointiin ja opiskeluun osoittavat, että opiskelijat koki-
vat etäopetusjärjestelyt yhtäältä myönteisinä ja omaa opiskelua tukevinä, mutta toisaalta opiskelua hankaloittavina. Korona-aikana erityisesti osallisuuden kokemus näyttää polarisoituneen. Osallisuuden kokemus on heikentynyt varsinkin tytöillä. Tutkimuksissa on tunnistettu pääosin negatiivisia mielialan, mielenterveyden ja opiskelun haasteita, vaikka myös positiivisia tuloksia on. Aiemmat ongelmat ja matala sosioekonominen tausta ja etniseen vähemmistöryhmään kuuluminen on nähty haittojen riskitekijäksi.³⁵

Keskeisin tapa seurata lasten ja nuorten hyvinvointia on joka toinen vuosi toteutettava kouluterveyskysely. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään paljon erilaisia toimenpiteitä, mutta kaikkien toimien vaikuttavuuden arviointi ei ole mielekäästä eikä mahdollista. Hyvinvoinnin kehittymistä mitataan pääasiassa toistuvilla hyvinvointikyselyillä. Samalla toimiala seuraa kansallista ja kansainvälistä tutkimusta hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä koulutuksen kentällä ja muokkaa toimintaansa näiden tulosten mukaan. Toimialalla on valittu kouluterveyskyselystä 18 erityisesti seurattavaa mittaria toisella asteella.³⁶ Seuraava kouluterveyskysely tehdään vuonna 2023.

2.1.1 Kouluterveyskysely osoittaa uupumuksen kasvun

Helsinkiä koskevien kouluterveyskyselyn tulosten mukaan kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on lisääntynyt jatkuvasti lukiolaisilla vuodesta 2013 vuoteen 2021. Ammatillisessa koulutuksessa kehitys ei ole yhtä selkeä, mutta vuosi 2021 erottuu kehityksestä korkeana. Erityisen paljon ahdistuneisuutta on tytöillä, sekä lukioissa että ammatillisessa koulutuksessa. Ahdistuneisuuden lisääntymistä ei siis voi pitää pelkästään koronapandemiaan liittyvänä ilmiönä. Vastaavasti opiskelusta pitäminen on heikentynyt vuodesta 2013 lähtien lähes jatkuvasti, ja kehitys on ollut samanlaista sekä lukiolaisilla että ammatillisissa oppilaitoksissa olevilla opiskelevilla.³⁷

Kouluterveyskyselyn useita hyvinvointiin liittyviä tietoja on saatavilla vasta vuodesta 2017 alkaen. Niiden mukaan uupumusasteinen väsymys koulutyössä on suurempaa lukioissa kuin ammatillisissa oppilaitoksissa. Molemmissa se on kasvanut erityisesti tytöillä. Vuonna 2021 lukiolaistyöistä jopa 54 prosenttia ja ammattiin opiskelevista

³⁵ Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan. Nuorten elinolot -vuosikirja 2022.

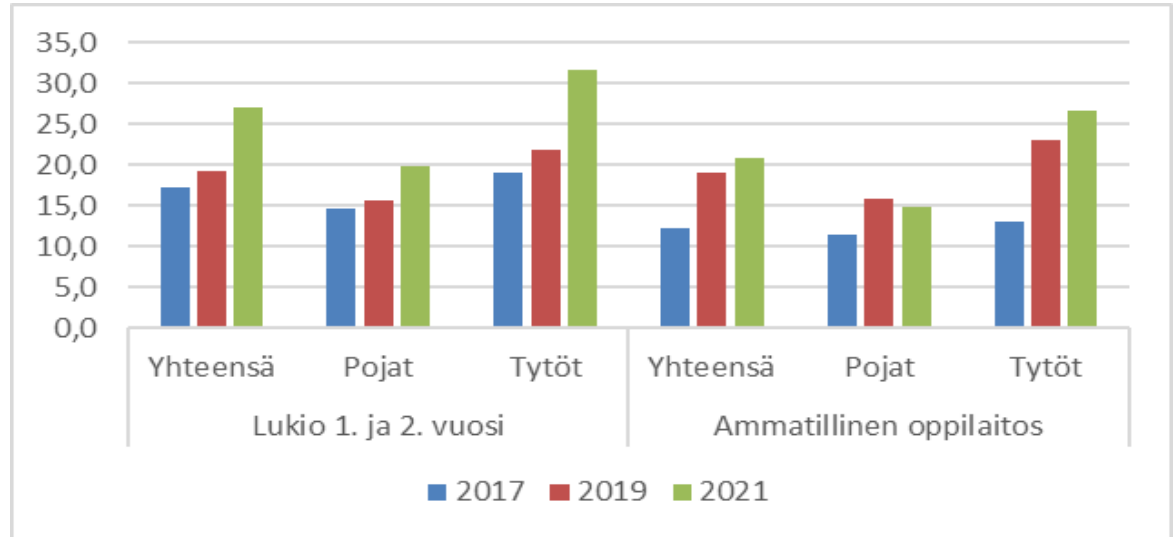
³⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

³⁷ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>. Tiedot perustuvat THL:n kouluterveyskyselyn tuloksiin <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tytöistä 41 prosenttia koki uupumusasteista väsymystä (kuvio 3). Helsinkiläisten lukio- ja ammattikoulussa opiskelevien opiskelijoiden uupumusasteinen väsymys on suurempaa kuin muissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa ja verrattuna koko maan keskiarvoon.

Kuvio 3 Uupumusasteinen väsymys koulutyössä %, 2017–2021³⁸

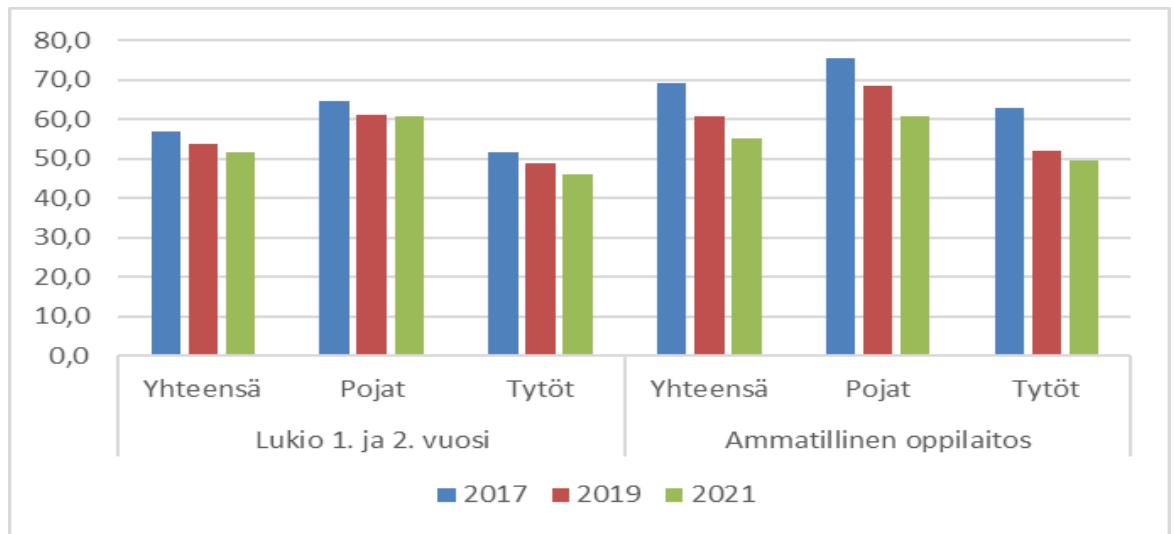
Opintojen merkityksen väheneminen ja riittämättömyyden tunne opiskelijana ovat kehittyneet huonompaan suuntaan koko ajan molemmilla koulutusasteilla ja tyttöjen ja poikien joukossa vuodesta 2017 vuoteen 2021. Tässäkin jälleen tyttöjen tilanne erottuu selvästi poikia heikompana (liitteen 2 kuvat 1–3). Riittämättömyyden tunne opiskelijana on helsinkiläisillä opiskelijoilla korkeampi verrattuna pääkaupunkiseudun muihin kaupunkeihin ja koko maan keskiarvoon niin lukioissa kuin ammattikoulussa.

Myös kuulumisen tunne luokka- ja kouluyhteisöön on heikentynyt viimeisen kolmen vuoden aikana. Koronapandemian poikkeustila mitä todennäköisimmin vaikuttaa näihin tuloksiin. Pojat kokevat enemmän kouluyhteisöön kuulumisen tunnetta kuin tytöt. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat tuntevat kouluyhteisöön kuulumista enemmän kuin lukio-opiskelijat (kuvio 4). Sama koskee luokkayhteisöön kuulumista. Sekä koulu- että luokkayhteisöön kuulumisen tunne on tytöillä huomattavasti heikompaa poikien kokemukseen verrattuna, ja ammatillisessa koulutuksessa parempaa kuin lukiokoulutuksessa.

³⁸ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

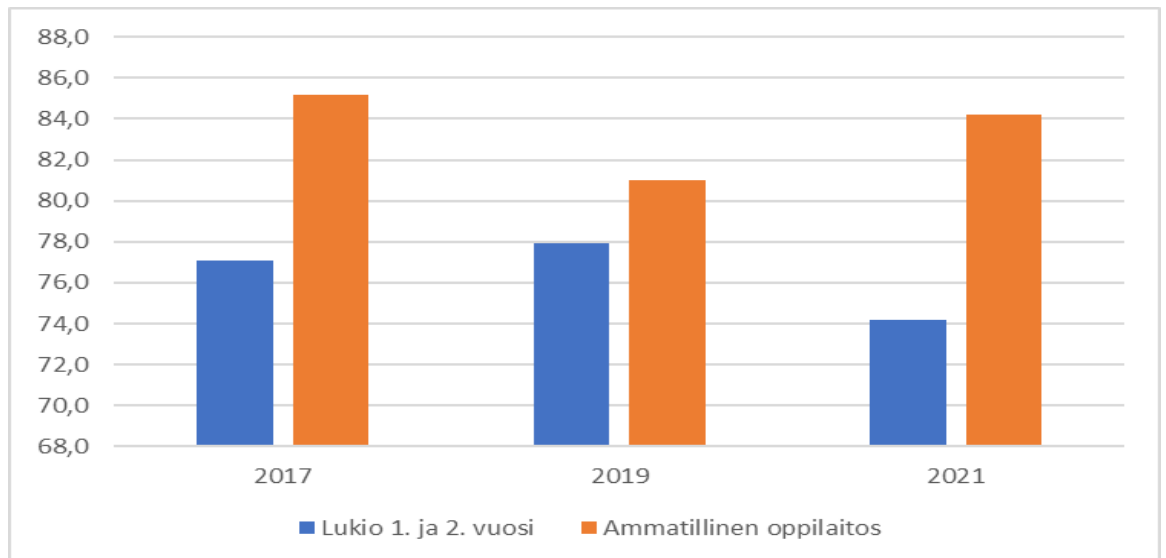
Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 4 Kokee olevansa tärkeä osa koulu yhteisöä %, 2017–2021³⁹

Vaikutusmahdollisuuksissa koulun asioihin on vaihtelua, eivätkä vaikutusmahdollisuudet ole kehittyneet yhdenmukaisesti kouluterveyskyselyn mukaan 2017–2021. Keskustelu yhteys koulun aikuisiin on parantunut vuonna 2021 vuoteen 2019 verrattuna varsinkin lukiolaisten mielestä, ammatillisissa opiskelevien mukaan se on pysynyt lähes samana.⁴⁰

Ammatillisen oppilaitoksen oppilaista huomattavasti suurempi osa on saanut apua mielialaansa liittyvissä asioissa lukiolaisiin verrattuna. Osuus on kuitenkin molemmissa vähentynyt vuoteen 2017 verrattuna (kuvio 5).

³⁹ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

⁴⁰ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 5 On kokenut saaneensa tukea ja apua koulun aikuisilta mielialaan liittyvissä asioissa (niistä nuorista, jotka olleet huolissaan mielialastaan ja kertoneet asiasta) %, 2017–2021⁴¹

2.1.2 Koronapandemia viivästytti opintoja ja lisäksi yksinäisyyttä

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys koronapandemian vaikutuksista

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on selvittänyt koronapandemian vaikutuksia kyselyjen ja mittaritiedon avulla. Koronapandemian aikana on seurattu systemaattisesti poissaolojen määriä ja tuen tarpeen kehitystä. Tällaisia ovat olleet tukiopetus, erityinen ja tehostettu tuki, oppimisen tuen suunnitelmat, oppilas- ja opiskelijahuollon palvelutilastot, koronaan sairastuneiden ja altistuneiden oppijoiden ja henkilöstön määrää, henkilöstön poissaoloja ja kuormittuneisuutta. Oppimisvajetta on seurattu arvosanakehityksellä, yo-kirjoitusten tuloksilla, tutkintojen suoritusten määrällä ja opintojen viivästyminä. Lisäksi toimiala on toteuttanut koronan vaikutuksia kartoittavia kyselyjä perusopetuksen ja toisen asteen oppijoille 2020 ja 2021, erillisiä mobiilikyselyjä Stadin AO:ssa, perusopetuksen ja toisen asteen opetushenkilökunnalle 2020, ja koko henkilökunnalle Fiilis-kyselyllä keväällä 2020 ja perusopetuksen huoltajille vuosina 2020 ja 2021. Näiden ohella on osallistuttu erilaisiin kansallisiin koronatutkimuksiin.⁴²

Toisella asteella etäopetusjaksoja oli kolmena ajankohtana: loppukeväänä 2020, loppusyksynä 2020 ja alkukeväänä 2021 (liitteen 2 taulukko 2). Koronapandemia aiheutti perumisia, siirtämisiä ja erityisjärjestelyitä esimerkiksi seuraavissa asioissa: kansainväliseen toimintaan liittyvä liikkuminen, tilaisuuksien järjestäminen, leirikoulu/matkat/retket, yhteishakuun liittyvät tutustumiskäynnit, avoimet ovet ja huoltajille suunnatut infotilaisuudet, soveltuvuuskokeet, vanhempainillat, esiintymiset ja valmistujais- ja muut juhlat. Lukiokoulutuksessa poikkeusjärjestelyt koskivat ylioppilaskirjoituksia ja vaikuttivat vanhojen tansseihin ja penkkareihin. Ammatillisessa koulutuksessa poikkeusjärjestelyt vaikuttivat Ravintola Kokin ja kahviloiden toimintaan ja Taitaja-kilpailuihin. Yritystoiminnan vähenemisen tai rajoittumisen takia vaikeutui merkittävästi myös koulutussopimusjaksojen ja oppisopimusopiskelun toteuttaminen, muun muassa ravintola-alalla. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista jouduttiin korvaamaan tietokoneella tehtävillä töillä ja järjestämällä näyttöjä oppilaitosympäristössä.⁴³

Muita keskeisiä nuorten hyvinvointiin vaikuttaneita rajoitustoimia ja suosituksia ovat olleet sosiaalisen etäisyyden suositus ja kokoontumisrajoitukset. Nuoret ovat tunteet koronapandemian aikana enemmän stressiä kuin vanhemmat ikäluokat. Vähäi-

⁴¹ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

⁴² Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

⁴³ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

set kontaktit koulun aikuisiin olivat yhteydessä haasteisiin oppimisessa, huolien lisääntymiseen ja mielialaongelmiin. Kokoontumisrajoitusten vuoksi lasten ja nuorten harrastus- ja kokoontumispaikkoja suljettiin ja toimintaan tuli tauko. Kaverisuhteet ja harrastukset kärsivät sosiaalisesta etäisyydestä ja yksinäisyys lisääntyi.⁴⁴

Oppimisvajeen näkökulmasta etäopetusjaksoja on ollut enemmän toisella asteella kuin perusopetuksessa. Etäopetus on vaikuttanut kokonaisvaltaisesti opiskelijoihin. Opintojen lisäksi myös opiskelijoiden yhteisöllisyys ja hyvinvointi on kärsinyt (liite 2), millä arvioidaan olevan myös pitkiä vaikutuksia opiskelijoiden koulutusuralla.⁴⁵

Syksystä 2020 alkaen koronatilanteen kehitystä seurattiin muun muassa kuvaamalla opiskelijoiden poissaoloja ja niiden kehitystä. Poissaolojen kehitykseen vaikuttivat koronan lisäksi muutkin tekijät. Lukioiden ja Stadin AO:n opiskelijat olivat etäopetuksessa joulukuusta 2020 huhtikuuhun 2021, mikä vähensi poissaoloja. Loka-joulukuussa 2021 poissaolot kasvoivat jonkun verran lukioissa. Alkuvuonna 2022 poissaolot vähenivät.⁴⁶

Kuvio 4 liitteessä 2 osoittaa, että keväällä 2021 yli 70 prosenttia lukiolaisista koki, että poikkeustilanne on vaikeuttanut opintojen etenemistä. Vuoden 2021 lopussa osuus vähentyi 47 prosenttiin ja 93 prosentin mielestä lähiopetukseen palaaminen syksyllä 2021 oli toteutettu onnistuneesti. Etäopetusjaksojen vaikutus opiskelijoiden hyvinvointiin näkyy kyselyissä selvästi. Ammatillisen opiskelijoiden mieliala oli heikomalla tasolla etäopetusjakson aikana. Tulosten luotettavuutta heikentää vähäinen vastaajamäärä. Ammatillisissa opinnoissa kyselyihin vastaamiseen vaikuttaa opiskelumuodon/tyylin ohella muun muassa suomen tai ruotsin kielen taidon osaaminen, sillä 43 prosenttia opiskelijoista on muunkielisiä⁴⁷.

Oppilaitoksissa poikkeustilanne on aiheuttanut levottomuutta ja ristiriitoja, koska etäopetuksen aikana opiskelijat eivät ole olleet tekemisissä toistensa kanssa suuremman yhteisön jäseninä. Rajoitusten pitkittyminen ja epä tietoisuus on vaikeuttanut kaikenlaista suunnittelua. Opiskelijoiden ongelmien monimutkaistuminen näkyy opiskelijahuollossa. Tarvetta on ilmennyt yhä enemmän moniammatilliselle yhteistyölle. On havaittu, että oppilaitoksessa haasteisiin voidaan vastata vain osittain ja pitkällä aikajänteellä. Koronakyselyt kohdistuivat lähinnä etäopiskelun vaikutuksiin, eikä vastaavia kyselyitä ole tarkoitus jatkaa.⁴⁸

Opiskelijoiden hyvinvoinnin seurannassa on kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan otettava huomioon se, että oppivelvollisuuden laajentuminen toi muutoksia

⁴⁴ Kestilä & Härmä & Rissanen (toim.), 2020.

⁴⁵ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

⁴⁶ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

⁴⁷ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tulosbudjetti 2022.

⁴⁸ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

koulutuksen järjestämiseen ja oppijoiden koulutuspolkuihin perusopetuksesta toisella asteelle. Samalla se muutti osaa aikaisemmin käytetystä mittaristosta.⁴⁹

Yksinäisyyskyselyn 2022 tulokset

School to Belong -hankkeessa tehtiin yksinäisyyteen liittyvä kysely syksyllä 2022 Helsingissä toimivien lukioiden ja Stadin AO:n opiskelijoille. Kyselyyn vastasi 3341 oppilasta 17 lukiosta ja ammattioppilaitoksesta. Tulosten mukaan haitallista yksinäisyyttä koki 15 prosenttia nuorista (koko maa 16 %), vaihteluväli kouluissa oli 5–29 prosenttia siten, että ruotsinkielisissä kouluissa yksinäisyys oli vähäisempää ja erityis- ja taidelukioissa yleisempää.⁵⁰

Vastausten mukaan mieltä painavista asioista puhutaan oppilaitoksessa helpoimmin muille nuorille (50 %), koulupsykologille (37 %), opettajalle (35 %) tai kuraattorille (31 %). Kouluterveydenhoitajien osuus oli 21 ja opinto-ohjaajan 19 prosenttia. Vastanneista 18 prosenttia oli sitä mieltä, ettei voi puhua oppilaitoksessa kenellekään. Niistä oppilaista (N=496), jotka kokevat yksinäisyyttä usein, vain kahdeksan prosenttia sai apua oppilaitoksen henkilökunnalta, ja 20 prosenttia ilmoitti, että ei ole saanut, vaikka olisi tarvinnut. Suuri osa (45 %) katsoi, ettei ole tarvinnut apua oppilaitoksen henkilökunnalta.⁵¹

Vastanneista 37 prosenttia oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämästä, että oppilaitoksessa on tehty toimia yksinäisyyden vähentämiseksi. Vastaaajista 16 prosenttia oli täysin tai osittain eri mieltä. Lähes kolmasosa ei osannut sanoa. Vastanneista 38 prosenttia katsoi, että yksinäisyydestä keskustellaan koulussa, 24 prosenttia oli osittain tai täysin eri mieltä väitteestä. Parhaimpina keinoina vähentää yksinäisyyttä nähtiin enemmän mahdollisuuksia tutustua toisiin (44 %) ja yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen (17 %).⁵²

Amisbarometrin tulokset 2022

Amisbarometri on Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry:n ja Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön OTUS sr:n keräämä selvitys opiskelijoiden hyvinvoinnista. Amisbarometri toteutetaan kahden vuoden välein. Amisbarometrikysely 2022 toteutettiin 22.11.2021–4.2.2022. Seurantatietoa kerätään muun muassa koulutukseen hakeutumisesta, opiskelusta, hyvinvoinnista, työssäkäynnistä, toimeentulosta, asumisesta, tulevaisuudenodotuksista ja sosiaalisista suhteista. Vuonna 2022 valtakunnallisesti tarkastellen vastaajista 40 prosenttia oli alle 20-vuotiaita, 25 prosenttia 20–29-vuotiaita ja 25 prosenttia tätä vanhempia.⁵³

Vuonna 2022 Amisbarometrikyselyyn Helsingissä vastasi 629 henkilöä. Aiempina vuosina vastaajia on ollut vain vähän, 42–173 vuosina 2015, 2017 ja 2019.⁵⁴ Alla on

⁴⁹ Alkuhaastattelu toisen asteen opiskeluhuollossa 10.5.2022.

⁵⁰ Helsingin kaupungin raportti opiskelijoiden yksinäisyyskyselyn tuloksista, Helsinki Missio 2022.

⁵¹ Helsingin kaupungin raportti opiskelijoiden yksinäisyyskyselyn tuloksista, Helsinki Missio 2022.

⁵² Helsingin kaupungin raportti opiskelijoiden yksinäisyyskyselyn tuloksista, Helsinki Missio 2022.

⁵³ Amisbarometri 2022. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. www.amisbarometri.fi.

⁵⁴ Amisbarometri 2022. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. www.amisbarometri.fi.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

raportoitu eräitä Amisbarometrin tuloksia liittyen opiskelijoiden hyvinvointiin. Kysymykset esitettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2022, joten niistä ei ole saatavilla vertailutietoja edellisiltä vuosilta.

Taulukon 1 mukaan kyselyyn vastanneista opiskelijoista 40 prosenttia oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että he tarvitsevat enemmän tukea opiskeluun ja 41 prosenttia sitä mieltä, että opiskelu on heille henkisesti raskasta.

Taulukko 1 Amisbarometrin 2022 tuloksia koskien omaa opiskelua (N=619)⁵⁵

Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä, jotka koskevat omaa opiskelua?	Täysin eri mieltä %	Osittain eri mieltä %	Ei samaa eikä eri mieltä %	Osittain samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	En osaa sanoa	Yht.
Tarvitsen enemmän tukea opiskeluun	18	13	24	26	14	7	100
Opiskelu on minulle henkisesti raskasta	23	15	19	26	15	3	100
Opintojen ja muun elämän yhdistäminen on minulle vaikeaa	20	18	22	25	11	4	100

Taulukon 2 mukaan opiskelijat olivat tyytyväisiä yhteishenkeen opiskeluryhmässä (osittain tai täysin samaa mieltä noin 77 prosenttia) ja tunsivat kuuluvansa saman alan opiskelijoiden joukkoon oppilaitoksessa (osittain tai täysin samaa mieltä noin 67 prosenttia). Kysymykseen, onko oppilaitoksessa järjestetty tarpeeksi yhteisiä tapahtumia, juhlia tai retkiä, vastaukset jakautuivat melko tasaisesti eri vaihtoehtoihin. Amisbarometrin tulokset ovat samansuuntaisia kouluterveyskyselyn tulosten kanssa (vrt. kuvio 4).

Taulukko 2 Amisbarometrin 2022 tuloksia koskien yhteisöllisyyttä oppilaitoksessa (N=614)⁵⁶

Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä, jotka koskevat oppilaitostasi?	Täysin eri mieltä %	Osittain eri mieltä %	Ei samaa eikä eri mieltä %	Osittain samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	En osaa sanoa	Total
Opiskeluryhmässäni on hyvä yhteishenki	4	5	11	29	48	4	100
Tunnen, että kuulun saman alan opiskelijoiden joukkoon oppilaitoksessani	4	8	13	30	37	8	100
Oppilaitoksessani on järjestetty tarpeeksi yhteisiä tapahtumia, juhlia tai retkiä	16	12	22	15	16	19	100

Taulukon 3 mukaan kyselyyn vastanneista opiskelijoista noin 30 prosenttia kertoi, että uupumus on vaikuttanut hidastavasti opintojen etenemiseen. Opiskelijoista noin 23 prosenttia kertoi, että mielenterveysongelmat ovat hidastaneet opintojen suorittamista. Amisbarometrin tulokset ovat samansuuntaisia kouluterveyskyselyn (kuvio 3) kanssa.

⁵⁵ Amisbarometri 2022. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. www.amisbarometri.fi.

⁵⁶ Amisbarometri 2022. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. www.amisbarometri.fi.

ARVIointIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 3 Amisbarometrin 2022 tuloksia koskien opintojen hidastumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä (N=600)⁵⁷

Onko jokin seuraavista asioista hidastanut opintojesi etenemistä?	Ei mainittu %	Mainittu %	Yht.
Uupumus	70,5	29,5	100
Mielenterveysongelmat	77,5	22,5	100

Koronapandemia ei vaikuttanut niinkään opintojen keskeyttämiseen, mutta viivästytti valmistumista. Ammatillisessa koulutuksessa nuorten keskeyttämiset vähenivät vuosina 2020 ja 2021. Aikuisilla opiskelijoilla opintojen keskeyttäminen lisääntyi, ja on huomattavasti yleisempää kuin nuorilla, mitä selittävät aikuisopiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet. Alle 19-vuotiailla negatiivinen keskeyttäminen oli kalenterivuonna 2021 alle talousarviovuoden tavoitteen (alle 5,4 %).⁵⁸ Vuonna 2022 negatiivinen keskeyttäminen alle 19-vuotiailla oli 4,3 %.⁵⁹

Pääkaupunkiseudun lukiokyselyn tulokset 2022

Pääkaupunkiseudun yhteinen kysely lukio-opiskelijoille toteutetaan vuosittain marraskuussa toisen lukiovuoden opiskelijoille kunnallisissa lukioissa. Kysely toimitetaan Wilman kautta ja kysymykset koskevat oppimista, lukiota oppimisympäristönä, kouluyhteisöä sekä oppimisen arviointia ja ohjausta. Väittämien arvoasteikko on 1–4 (jossa 1 = täysin eri mieltä, 4 = täysin samaa mieltä). Vuonna 2020 helsinkiläisiä vastaajia oli yhteensä 1026 (vastausprosentti 37,6), vuonna 2021 heitä oli 1889 (vastausprosentti 63,4) ja vuonna 2022 vastasi 1 711 (vastausprosentti 56,4).

Kuviosta 6 voidaan havaita, että lukioyhteisöä kuvaavista väittämistä pääosa on kehittänyt hyvään suuntaan vuodesta 2020 vuoteen 2022: esimerkiksi yksinäisyyden kokemus on vähentynyt ja yhdenvertaisuuden kokemus lisääntynyt. Helsingin tulokset ovat paikoin jopa paremmat kuin pääkaupunkiseudun muissa lukioissa.

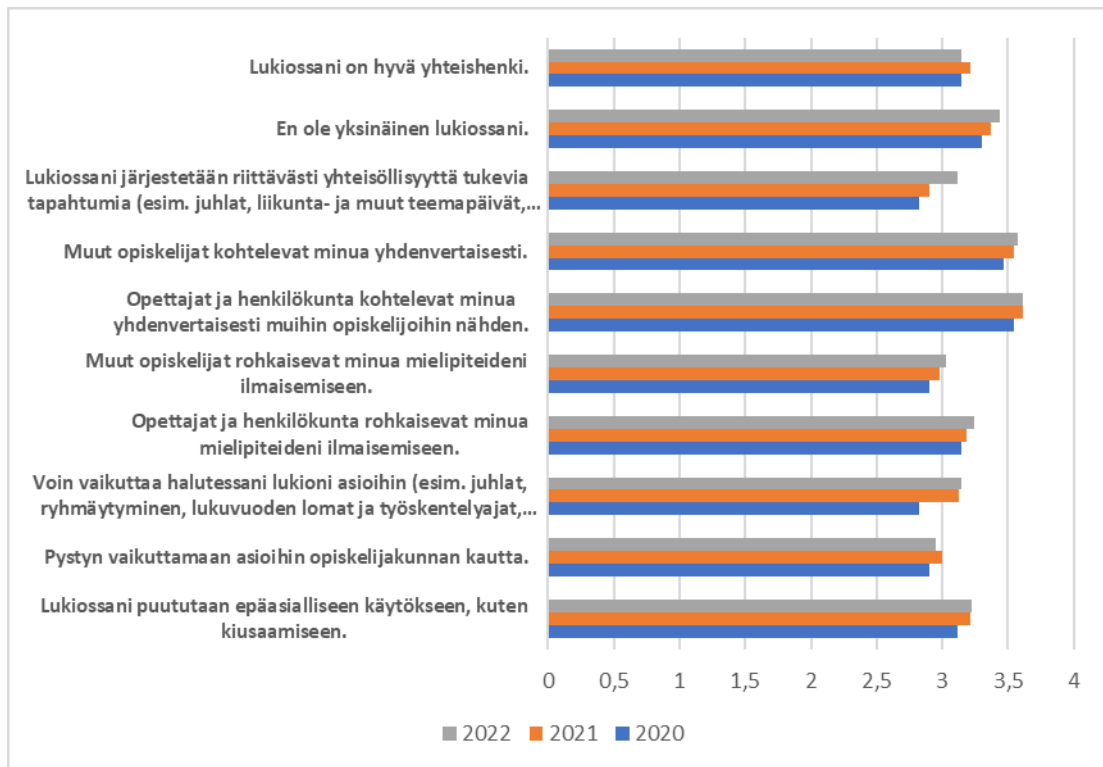
⁵⁷ Amisbarometri 2022. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. www.amisbarometri.fi.

⁵⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

⁵⁹ Lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön erityissuunnittelijalta saatu sähköpostivastaus 20.1.2023.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 6 Helsingin kaupungin lukioissa 2. vuotta opiskelevien näkemykset lukioyhteisöstä 2021–2022⁶⁰

Lukiolaisten keskeyttämiset kasvoivat lukuvuosina 2020–2021 sekä 2021–2022. Kasvua on sekä koulutuksen vaihtajissa että ns. negatiivisissa keskeyttäneissä (ei tietoa keskeyttämisen syystä tietojärjestelmissä). Negatiivisesti keskeyttäneiden osuus on kuitenkin pieni kokonaisopiskelijamäärästä, noin prosentin. Lukuvuonna 2021–2022 negatiiviset keskeyttämiset ylittivät hieman vuoden 2022 talousarviossa asetetun tavoitteen (1 %).⁶¹ Lukioissa opintojen pitkittyminen näkyi neljännen vuoden opiskelijoiden määrän kasvuna. Määrissä oli lukiokohtaista vaihtelua.

Toimialan koronapandemian aikana tekemät kyselyt osoittavat, että läsnäopetukseen palaaminen helpotti myös lukiolaisten opintojen etenemistä (liite 2, kuvio 4).⁶² Toisaalta vuosina 2018–2020 toteutetun korkeakoulu-uudistuksen⁶³ tuoman kasvavan suorituskeskeisyyden arvioidaan osaltaan vaikuttavan paljonkin opiskelijoiden

⁶⁰ PKS-lukiokysely 2020–2021.

⁶¹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

⁶² Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutukseen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

⁶³ Opiskelijavalintauudistuksen myötä korkeakoulujen opiskelijoista pääosa on alettu valita todistusvalinnalla ylioppilastutkinnon ja ammatillisen koulutuksen arvosanojen perusteella, ks. <https://okm.fi/korkeakoulutuksen-karkihanke> (luettu 4.1.2023).

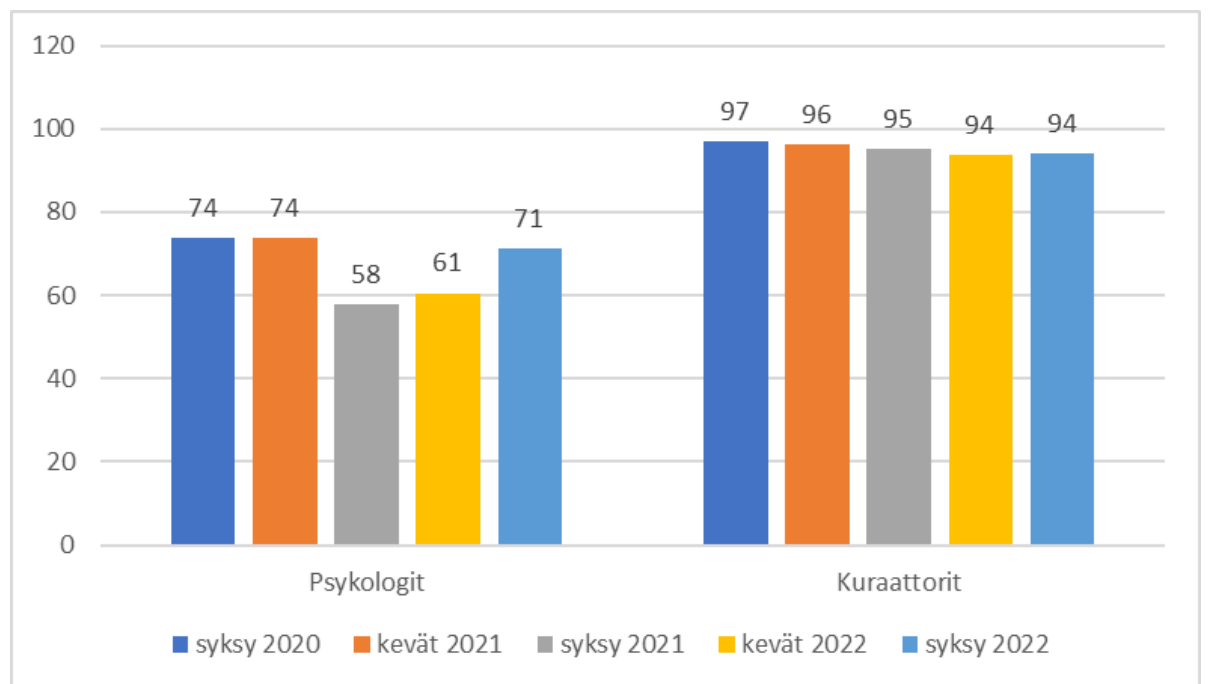
ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

jaksamiseen ja hyvinvointiin. Toisella asteella niin lukio- kuin ammatillisissa opinnoissa opiskelijalta edellytetään melko paljon itseohjautuvuutta.⁶⁴

2.1.3 Opiskelijahuollon palvelut eivät ole toteutuneet lakisääteisesti

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 15 §:n mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kuviosta 8 ja 9 havaitaan, että pääsy määräajan sisällä psykologin ja kuraattorin vastaanotolle ei ole toteutunut vuosina 2020 ja 2021. Kuviosta 7 havaitaan, että syksyllä 2022 toisen asteen opiskelijoista lakisääteisessä määräajassa psykologin vastaanotolle pääsi 71 % ja kuraattorin 94 %.⁶⁵

Kuvio 7 Lakisääteisessä määräajassa (7 vrk) opiskelijahuollon psykologin ja kuraattorin palveluihin päässeiden osuus⁶⁶

Psykologien ja kuraattoreiden asiakkaiden määrä on kasvanut kevääseen 2021 asti. Syksyllä 2021 asiakasmäärä väheni (ks. liite 2, taulukko 7).

⁶⁴ Alkuhaastattelu toisen asteen opiskeluhuollossa 10.5.2022 ja johtavien kuraattorien, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

⁶⁵ Psykologien ja kuraattorien tilastotietoja 1.1.–31.7.2022. Johtavalta psykologilta sähköpostitse saadut tilastotiedot 2.11.2022.

⁶⁶ Psykologien ja kuraattorien tilastotietoja 1.1.–31.7.2022. Johtavalta psykologilta sähköpostitse saadut tilastotiedot 20.1.2023. Luvuista on poistettu asiakkuudet, joita määräajat eivät koske tai tietoa ei ole saatavilla.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Psykologin vastaanotolle pääsy

Haastateltujen mukaan psykologin vastaanotolle pääsy on jo vuosia ollut vaikeaa, koska yhdellä psykologilla on noin 1 000 opiskelijaa vastuullaan. Opiskelijamäärä yhdellä psykologilla on siis suuri, eikä psykologien määrä vastaa tarvetta. Psykologipalveluiden osalta syksyllä 2021 oli henkilöstövaihtuvuutta ja -vajeta, jolloin ajoittain oli useita toimipaikkoja ilman psykologipalveluita (ks. kuvio 7).⁶⁷ Koronapandemia vuosien jälkeen psykologin työssä, etenkin lukiokoulutuksessa, on painottunut yhteisöllisen opiskelijahuollon sijasta asiakastyö, koska opiskelijat ovat hakeutuneet runsain määrin psykologien vastaanotoille. Koronapandemia-aikana, kun työntekijät olivat etätyössä, opiskelijoilla oli mahdollisuus saada etävastaanottoaikoja. Kun työntekijät palasivat kenttätyöhön oppilaitokseen, myös opiskelijoille tarjottiin jälleen kasvokkain tapahtuvia tapaamisia.⁶⁸

Lukioissa opiskelijat hakeutuvat itsenäisesti palveluiden piiriin ja käyttävät palveluita paljon, mikä ruuhkauttaa psykologipalveluihin pääsyä. Sen sijaan ammatillisessa koulutuksessa palvelun piiriin tullaan usein muun tahon ohjaamana. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että ammatillisessa koulutuksessa on paljon maahanmuuttajia ja vieraskielisiä, joille psykologipalvelut eivät ole tuttuja. Opiskelijan motivaatio ottaa vastaan palvelua saattaa olla heikko, mikäli hän ei ohjaudu vastaanotolle omasta aloitteestaan. Psykologipalveluille on kuitenkin myös ammatillisessa koulutuksessa suuri tarve.⁶⁹

Opiskelijahuollon haastateltujen mukaan toisen asteen psykologien vakanssit ovat olleet periaatteessa koko ajan täytettynä, mutta vuonna 2021 useita vakituisia työntekijöitä lähti pois ja uusien henkilöiden rekrytointiprosessi vei paljon aikaa ja resursseja. Rekrytointiprosessin ajan psykologien vakansseja on ollut jonkin aikaa täyttämättä. Määräaikaisiin psykologin tehtäviin, esimerkiksi hoitovapaan ajaksi, on ollut vaikea saada työntekijöitä. Näistä syistä johtuva työntekijävajaus on heikentänyt opiskelijoiden psykologipalvelujen saatavuutta lakisääteisessä määrääjassa. Ruotsinkielisissä palveluissa on lisäksi olevan haasteita saada ruotsia puhuvia työntekijöitä palkattua.⁷⁰

Psykologien mitoitukseen on tulossa muutos vuoden 2023 syksyllä, uusi mitoitus on 780 opiskelijaa psykologia kohden. Johtavan psykologien mukaan suunta on hyvä, mutta edelleen oppilasmäärä on korkea ja korkeampi verrattuna kuraattoreiden lakisääteiseen mitoitukseen, joka on 670 oppilasta kuraattoria kohden. Koska nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet, psykologien tarve suuri.⁷¹

⁶⁷ Opiskelijahuollon johtavalta psykologilta saatu sähköpostivastaus 20.1.2023.

⁶⁸ Opiskelijahuollon johtavalta psykologilta saatu sähköpostivastaus 8.12.2022.

⁶⁹ Opiskelijahuollon johtavalta psykologilta saatu sähköpostivastaus 8.12.2022.

⁷⁰ Opiskelijahuollon johtavalta psykologilta saatu sähköpostivastaus 8.12.2022.

⁷¹ Opiskelijahuollon johtavan psykologin sähköpostivastaus 8.12.2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

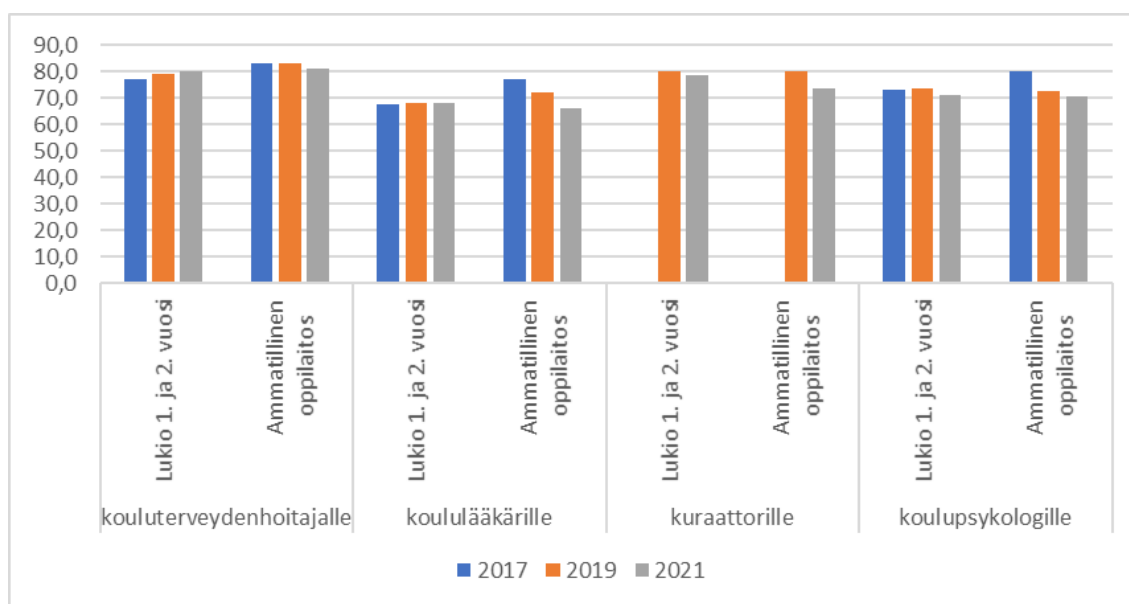
Kuraattorin palveluihin pääsy

Kuraattorin palveluun pääsy lakisääteisessä määräajassa toteutuu melko hyvin. Parhaiten kuraattorin palveluun pääsi ruotsinkielisissä lukioissa syyslukukaudella 2021, jolloin toteuma oli 100 prosenttia. Heikoimmin palveluun pääsi suomenkielisissä lukioiden syyslukukaudella 2021, jolloin toteuma oli 90 prosenttia.⁷²

Opiskelijahuollon haastateltujen näkemys kuitenkin on, että opiskelijahuollon palvelut ovat tehokkaita. Opiskelija saa usein riittävän avun opiskelijahuollosta. Opiskelijahuollossa käy vuositasolla noin 4 000 opiskelijaa, jotka eivät ole tarvinneet jälkikäteen lähetettä jatkohoitoon. Opiskelijahuolto tarjoaa asiakkaalle ennaltaehkäisevää apua. Opiskelijalle voi riittää muutaman kerran keskusteluapu psykologin tai kuraattorin kanssa, jonka ansiosta opiskelukyky ja hyvinvointi vahvistuvat.⁷³

Kokemus avun saamisesta

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan opiskelijoiden kokemus psykologin vastaanotolle pääsystä on heikentynyt, ja jonkin verran myös kuraattorin vastaanotolle pääsy. Lukiolaisten kokemus pääsystä terveydenhoitajalle ja -lääkärille on jopa hiepparantunut vuodesta 2017–2021, mutta ammatillisessa koulutuksessa olevilla opiskelijahuollon vastaanotoille pääsy on heikentynyt tasaisesti (kuvio 7).⁷⁴

Kuvio 8 On kokenut vastaanotolle pääsystä helpoksi (niistä nuorista, jotka ovat kokeneet tarvetta päästä palvelun piiriin) % 2017–2021⁷⁵

Niistä nuorista, jotka ovat kokeneet tarvitsevansa apua hyvinvointiinsa, suurin osa on saanut sitä opiskeluterveydenhuollosta tai opettajalta. Avun saamisen kokemus on

⁷² Psykologien ja kuraattorien tilastotietoja 1.1.–31.7.2022. Johtavalta psykologilta sähköpostitse saadut tilastotiedot 12.10.2022.

⁷³ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

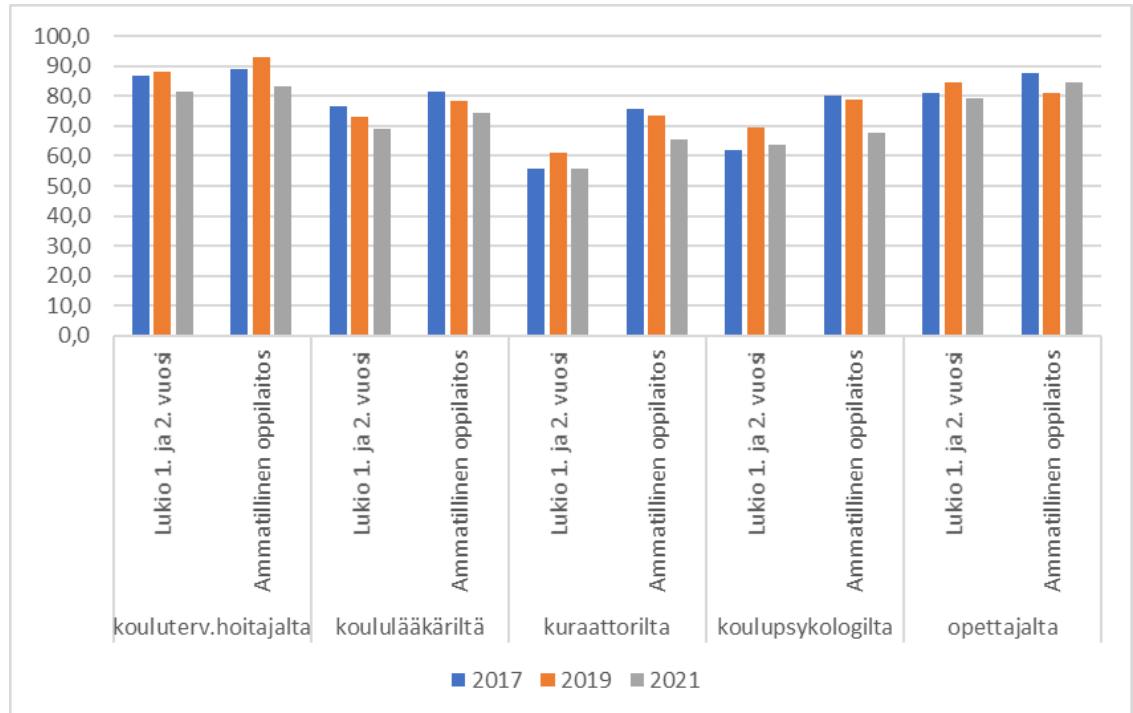
⁷⁴ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

⁷⁵ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

ARVIONTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

heikentynyt vuodesta 2017 vuoteen 2021 lukuun ottamatta lukiolaisten psykologilta saamaa apua, joka oli vuonna 2021 hiukan parempi kuin vuonna 2017 (kuvio 8).⁷⁶

Kuvio 9 On kokenut saaneensa apua tai tukea hyvinvointiinsa (niistä nuorista, jotka ovat kokeneet tarvetta avun saantiin) % 2017–2021⁷⁷

Terveystieteiden palveluihin pääsy

Koronapandemian aikana keväällä 2020 noin kolmasosa opiskeluterveydenhoitajista siirrettiin pois tehtävistään: kuusi terveydenhoitajaa siirrettiin epidemiologiseen toimintaan ja kahdeksan vahvistamaan opiskeluterveydenhuollon keskitettyä toimintaa. Oppilaitoksiin jääneet terveydenhoitajat tapasivat opiskelijoita pääasiassa puhelimitse. Syksyllä 2020 siirrot jatkuivat. Loppukevällä 2021 ja alkuvuodesta 2022 kymmenen terveydenhoitajaa siirtyi koronarokotuksiin kahdeksan viikon ajalle. Suurempien siirtojen aikana keskitettyä vastaanottoa Mechelininkadulla vahvistettiin eli siellä opiskelijat saivat tietyt palvelut, kuten rokotukset, tukea mielenterveyskysymyksissä, raskauden ehkäisyneuvot ja jälkiehkäisy tarvittaessa sekä kiireelliset tartuntatauti-selvitykset.⁷⁸

Osittain etäopiskelun vuoksi opiskelijoiden saaminen opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin oli haastavaa. 1. vuosikurssin terveystarkastusten peittävyys laski, koska opiskelijat eivät hakeutuneet keskitettyyn toimipisteeseen siinä määrin kuin omassa opiskelupaikassaan toteutettuun tarkastukseen. Jatkohoidot viivästyivät,

⁷⁶ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

⁷⁷ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>.

⁷⁸ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutukseen toimialalla 13.4.2022. Kasvatukseen ja koulutuksen toimialan selvitys.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kontrollikäynnit ja seulat oppilaitoksissa jäivät osin tekemättä ja raskauden ehkäisy-palvelut oppilaitoksissa heikentyivät ja rokotukset viivästyivät. Monialainen oppilaitosyhteistyö väheni ja mahdollinen tarvittava kriisityö oppilaitoksissa ei toteutunut pandemian aikana terveydenhoitajien puuttumisen vuoksi.⁷⁹

Koronapandemian ohella Apotin käyttöönoton koulutukset ja käyttöönotto vuoden 2021 aikana vaikeuttivat terveydenhoitajien mahdollisuutta asiakastyöhön ja siten palvelun saantia. Tilannetta helpotti muutaman Apotti- ja koronasijaisen saaminen opiskeluterveydenhuoltoon. Terveystarkastusten peittävydestä ammatillisista oppilaitoksista ei saa luotettavaa tietoa, sillä uusia opiskelijoita otetaan sisään jatkuvan haun kautta. Lukiodien peittävyysluvut saadaan luotettavammin.⁸⁰ Kaikki terveydenhoitajat palasivat normaaleihin työtehtäviinsä vasta vuoden 2022 maaliskuun alusta.⁸¹

Lääkärintarkastus kuuluisi tehdä ensimmäisenä tai toisena opiskeluvuonna. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan terveydenhoitajien tarkastukset toteutuvat hyvin, mutta lääkirintarkastusten järjestämisessä Helsingillä oli puutteita vuosina 2020 ja 2021.⁸² Opiskeluterveydenhuollossa oli vuoden 2022 lopulla käytössään 3,5 lääkärin resurssi yhteensä 13,6 koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäriresurssista. Vakansseista on täytetty 45 prosenttia. Näillä resursseilla joudutaan hoitamaan myös 1700 nuoren miehen kutsuntoihin liittyvät lääkirintarkastukset.⁸³

Valtakunnallisen opiskeluhuollon (OPA) 2022 tulosten mukaan opiskelijoiden tuen tarpeet ja monet yksittäiset ongelmat ovat edelleen kasvaneet lukuvuoden 2021–2022 aikana. Jopa kaksi kolmasosaa opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisista arvioi opiskelijoiden mielenterveysongelmien ja poissaolojen lisääntyneen kevästä 2021, ja opiskelijoiden tukemiseksi oli tarvittu monialaista yhteistyötä aikaisempaa useammin. Erityisesti intensiivisen tuen tarjoamisessa on haasteita kaikissa ammattiryhmissä. Koronapandemian aikana tunnistetuissa opiskelijoiden hyvinvoinnin haasteissa ei ole opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisten näkökulmasta havaittavissa vähenemistä, vaan päinvastoin mielenterveysongelmien, poissaolojen ja opiskeluvaikeuksien sekä yksinäisyyden ja arjenhallinnan ongelmien arvioitiin edelleen lisääntyneen. Opiskeluhuollon seurantakyselyn kohteena ovat opiskelu- ja oppilashuollon kuraattorit, psykologit, terveydenhoitajat ja lääkärit ja se toteutetaan joka toinen vuosi. Kyselyn vastausprosentti oli melko heikko, 37 prosenttia.⁸⁴

⁷⁹ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatukseen ja koulutuksen toimialan selvitys.

⁸⁰ Aikuissoviaalioyön päällikön ja opiskeluhuollon osastonhoitajan sähköpostiviesti 23.6.2022.

⁸¹ Johtavien kuraattoreiden, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

⁸² Hakulinen ym., 2022.

⁸³ Terveysasemat ja sisätautien poliklinikan keskitettyjen palvelujen johtavalta ylilääkäriltä saatu sähköpostivastaus 9.12.2022.

⁸⁴ Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opiskeluhuoltopalveluissa. THL 2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.2 Opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämistoimenpiteet toisella asteella

Toisen asteen niin sanottu Nuorten Korona exit -työ käynnistyi vuonna 2021, ja samaan aikaan koottiin opiskelijahuollon työryhmä, joka pohtii keinoja opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Lokakuussa 2022 järjestettiin Opiskelijahuollon kick off -tilaisuus, johon oli kutsuttu toimialojen johto, lukiot ja Stadin ammattiopistosta rehtorit, opiskelijahuollon ryhmien vetäjät sekä koko toisen asteen opiskelijahuollon henkilöstö eli kuraattorit, psykologit, lääkärit ja terveydenhoitajat.⁸⁵

Opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämistoimenpiteitä on toteutettu koronatoipumismäärärahalla. Kaupunginhallituksen myöntämä koronatoipumismääräraha kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla (17 miljoonaa euroa) jaettiin eri asteille ja erikseen ammatilliselle koulutukselle ja lukiokoulutukselle seuraavasti:

- Suomenkielinen lukiokoulutus 1 421 000 euroa
- Ruotsinkielinen lukiokoulutus 158 000 euroa
- Ammatillinen koulutus 3 213 000 euroa
- Toisen asteen opiskelijahuolto 894 000 euroa.

Määrärahaa varattiin joustaviin opetus- ja tukijärjestelyihin suomenkielisissä lukioissa 906 000 euroa, ruotsinkielisissä lukioissa 62 000 euroa ja ammatillisessa koulutuksessa 1 713 000 euroa. Määrärahasta monikielisten ohjaajien palkkaamiseen varattiin suomenkielisessä lukiokoulutuksessa 515 000 euroa, ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa 46 000 euroa ja ammatillisessa koulutuksessa 1 500 000 euroa. Opiskelijahuollon henkilöstön lisäämiseen varattiin suomenkielisellä toisella asteella 894 000 euroa ja ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa 50 000 euroa. Määrärahaa käytettiin muun muassa keskitettyjen etä- ja verkkokurssien järjestämiseen. Henkilöstöresurssien lisääminen mahdollisti opetusryhmien koon pienentämisen ja oppilaanohjauksen sekä erityisopetuksen lisäämisen. Lisäksi määrärahaa on käytetty opiskelijahuollon kuraattorien, psykologien ja psykologiharjoittelijoiden palkkaamiseen.⁸⁶

Koronatoipumismäärärahan ohella käytössä on ollut myös muuta erityisrahoitusta. Lukioille on kohdistettu myös valtion erityisavustusta koronaepidemian vaikutusten tasoittamiseen. Tämän avustuksen käyttöaika on 31.7.2023 saakka. Suomenkielisen lukiokoulutuksen avustus oli 1 267 681 euroa ja ruotsinkielisen 224 151 euroa. Avustusta on käytetty avustuksen saajan opetuksen, ohjauksen ja tuen lisätarpeeseen liittyvien henkilökustannusten rahoittamiseen. Valtion avustusta on annettu myös vuonna 2021 ammatilliseen koulutukseen koronapandemian vaikutuksen tasoittamiseksi. Määräraha on käytetty suunnitelman mukaisesti pääasiassa vuonna 2021. Toisen asteen opiskelijahuolto on saanut myös valtion avustusta opiskelijahuollon

⁸⁵ Lukioiden rehtorikokous – yhteinen hyvinvointityö. Opiskeluhuollon hyvinvointipäällikön diaesitys 14.6.2022.

⁸⁶ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kuraattorien ja psykologien palkkaamiseen yhteisöllisen opiskelijahuoltotyön vahvistamiseksi 355 589 euroa, jonka lisäksi kaupunki ohjasi tähän rahoitusta 152 395 euroa omavastuuosuutena.⁸⁷

2.2.1 Yksilöllistä tukea on kehitetty monin tavoin

Koronapandemiasta tehtyjen tutkimusten mukaan tärkeänä ja toimivana tuen muotona on nähty opettajien ja muiden oppilaitoksen työntekijöiden sosioemotionaalinen tuki opiskelijoille sekä opettajien aktiivinen rooli opiskeluryhmän vuorovaikutuksen ohjaajana.⁸⁸

Opiskelijoiden hyvinvointia parannetaan vahvistamalla opiskelijan opiskelukykyä. Käytännössä tämä merkitsee monenlaisen vuorovaikutuksen lisäämistä, kuten vertaisryhmien ja tutortoiminnan vahvistamista, mutta myös opinto-ohjaajien pienryhmä-ohjausta, terveydenhoitajien ryhmämuotoisia ”unikouluja”, psykologien hyvinvointiryhmiä ja kuraattorien ohjaamia vertaisryhmiä. Lukioissa tehdään henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) ja ammatillisessa koulutuksessa henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS). Opintojen on edistytävä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti. Mikäli opinnot eivät etene, oppilaitoksen on ilmoitettava tästä huoltajalle. Tarvittaessa selvitetään tukitoimien riittävyys ja ohjataan muihin palveluihin, kuten sosiaali- ja terveystalouteihin. Lukioissa ryhmäohjaajalla ja Stadin AO:ssa omaopettajalla on kokonaisvastuu opiskelusuunnitelmasta.⁸⁹

Koronasta toipumiseen saaduilla määrärahoilla voitiin lisätä oppilaitokseen pedagogisia tukitoimia, kuten lukioissa tehostettua opetusta, yksilö- ja ryhmämuotoista opintojen ohjausta ja jälkiohjausta, rinnakkaisopetusta, kertaus- ja rästio-pintoja, tukiope-tusta ja -työpajoja, pienempiä opetusryhmiä, ylimääräisiä uusintakuulusteluja sekä opiskelijoiden ryhmäytymistä ja opettajien etäopetuksen tukemista. Stadin AO:ssa on voitu lisätä omaopettajien työtunteja, mikä mahdollisti opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien päivittämisen ja ohjauksen lisäämisen. Myös muiden opettajien opetus- ja ohjausaikaa voitiin lisätä. Stadin AO:oon on palkattu opetus- ja kulttuuriministeriön lisäsuoritepäätoimijalla työvalmentajia, arkiohjaajia ja ohjaustoiminnan opettajia opiskelijoiden yksilöllisen tuen vahvistamiseksi ja keskeyttämisen vähentämiseksi.⁹⁰

Syksyllä 2021 lukioihin palkattiin viisi ja Stadin AO:oon yhdeksän uutta monikielistä ohjaajaa (Moki). Lukioissa on tämän ansiosta pystytty järjestämään ulkomaalaisten huoltajien vanhempienilta. Moki-ohjaajat tekevät oppilaitoksissa työtä nuorten kanssa ja tukevat yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia ja ehkäisevät konflikteja. He ovat oppitunneilla mukana, ja myös pitävät yhteyttä huoltajiin, tavoitteena on tukea opintojen etenemistä. He tukevat henkilökunnan kieli- ja kulttuuritietoisuuteen liittyvän

⁸⁷ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

⁸⁸ Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan. Nuorten elinolot -vuosikirja 2022.

⁸⁹ Hyvinvoinnin ohjaus oppilaitoksessa. Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön diaesitys 6.10.2021.

⁹⁰ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

osaamisen kehittämistä. Heidän palkkaamisensa on mahdollistanut opiskelijoille monipuolisempaa ohjausta. Stadin AO:n ohjaajien vaihtuvuus on ollut suurta, ja on havaittu, että heidän perehdytykseensä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Ohjaajat ovat olleet hyvin opiskelijoiden saavutettavissa ja mukana oppitunneilla. Ohjaajille nähdään olevan tarvetta pidemmäksi aikaa.⁹¹

Stadin AO:oon palkattiin 10 arkiohjaajaa 1.1.2022 alkaen, ja heidän on tarkoitus työskennellä vuoden 2023 loppuun asti. Arkiohjaus on ennalta ehkäisevää ja matalan kynnyksen palvelua opiskelijoille. Arkiohjaajan tehtävänä on ohjata ja tukea opiskelijaa ja opiskelijaryhmiä henkilökohtaiseen elämään sekä opintoihin liittyvissä asioissa moniammatillisessa yhteistyössä. Opiskelijoille pidetään myös yksilö- ja ryhmämuotoista ohjausta arjenhallintataitojen parantamiseksi. Arkiohjaaja jalkautuu opiskelijan kanssa oppilaitoksen ulkopuolisiin palveluihin ja toimii yhteistyössä vanhempien sekä oman opettajan ja muun oppilaitoksen henkilöstön kanssa. Hän auttaa opiskelijaa sekä opiskelijaryhmiä henkilökohtaiseen elämään ja opiskeluun liittyvissä asioissa ja tukee opiskelijaa itsenäistymiseen liittyvissä kysymyksissä. Tähänastiset kokemukset ovat hyviä, sillä arkiohjaajat ovat matalan kynnyksen toimijoina helppoja lähestyä, ja he ohjaavat opiskelijoita tuetuissa oppimisympäristöissä sekä ovat aktiivisessa yhteydessä opiskelijoihin. Arkiohjaajat ovat mukana laajennetussa hyvinvointiryhmässä, he auttavat opiskelijaa palaamaan mahdollisilta keskeytyksiltä ja muun muassa osallistuvat hyvinvointikahvilatoiminnan järjestämiseen.⁹²

Stadin ammatti- ja aikuisopiston viidellä kampuksella on aloittanut vuonna 2022 ohjaustoiminnan opettaja kahden vuoden määräajaksi. Opettajan tehtävä on muun muassa ohjata ja koordinoita kampuksen toimipaikkojen tutor- ja opiskelijakuntatoimintaa ja sen kehittämistä yhteistyössä opiskelijoiden ja opiskelijatoiminnan tiimin ja muiden yhteistyöverkoston kanssa.⁹³

2.2.2 Opiskelijahuollon henkilöstöä on lisätty

Taulukossa 4 on esitetty opiskelijahuollon kuraattoreiden ja psykologien henkilöstömäärä lukukausittain. Heidän lisäksi opiskelijahuollossa toimii opiskelijoiden hyvinvointipäällikkö, johtava psykologi ja kaksi johtavaa kuraattoria.

Taulukko 4 Toisen asteen opiskelijoiden määrä Helsingissä⁹⁴ sekä opiskelijahuollon kuraattoreiden ja psykologien määrä (ammattillinen koulutus ja lukiot yhteensä) ja mitoitus⁹⁵

⁹¹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

⁹² Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

⁹³ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

⁹⁴ Helsingin ylläpitämissä sekä valtion ja yksityisissä toisen asteen oppilaitoksissa.

⁹⁵ Psykologien ja kuraattorien tilastotietoja 1.1.–31.7.2022, johtavalta psykologilta sähköpostitse saadut tilastotiedot 12.10.2022 ja opiskelijoiden hyvinvointipäälliköltä sähköpostitse saatu lisäselvitys 4.1.2023.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023
Opiskelijoiden määrä	27 005	30 534	32 203	33 616
Psykologit	30	30	30	32
Kuraattorit	35	35	35	50
Opiskelijat/psykologi	900	1 018	1 073	1 051
Opiskelijat/kuraattori	772	872	920	672

Kuraattoreita koskeva lakisääteinen henkilöstömitoitus tuli voimaan vuoden 2022 alusta. Uusi mitoitus on 670 opiskelijaa per kuraattori. Vuoden 2022 alussa kuraattoreiden määrää lisättiin toisen asteen oppilaitoksissa 15 työntekijällä⁹⁶. Aikaisemmin kuraattoreiden määrä oli 35, mutta vuoden alusta lukien määrä on ollut 50. Yhtä kuraattoria kohden opiskelijoita oli 650 ja näin ollen mitoitus toteutui toisen asteen oppilaitoksissa vuonna 2022. Psykologeja on pitkään ollut 30. Kesällä 2022 vakansseja saatiin kaksi lisää, ja mitoitus hieman väljeni. Psykologeilla oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen henkilöstömitoitus, 780 opiskelijaa yhtä psykologia kohti, tulee voimaan 1.8.2023. Opiskelijahuollossa arvioidaan, että tämä tulee olemaan vaikea saavuttaa.⁹⁷

Kuraattorien saatavuus on ollut hyvä, mutta psykologien heikompi. Palvelua on jouduttu jonkun verran ostamaan, mikä ei opiskelijahuollon haastateltavien mukaan ole hyvä vaihtoehto, koska opiskelijahuollossa on tärkeää oppilaitoksen pitkäjänteinen kehittäminen ja toiminnan laaja tunteminen. Ostopalvelopsykologi ei yleensä osallistu koulun yhteisölliseen opiskelijahuoltoon. Lisäksi on tärkeää, että opiskelijan suhde psykologiin ei katkea. Opiskelijahuollossa nähtiin ongelmana se, että Helsingissä opiskelijahuollon psykologin palkkataso on matalampi kuin kilpailevilla työnantajilla. Haastattelun mukaan opiskelijahuollon psykologeja ja terveydenhoitajia on siirtynyt paremman palkan vuoksi muihin organisaatioihin kuten yksityiselle sektorille, muihin kuntiin sekä kaupungin työterveysliikelaitokseen. Opiskelijahuolto on ehdottanut, että henkilöstöä sitoutettaisiin alalle erillisellä pisyvyyskorvauksella.⁹⁸

Opiskeluterveydenhuollossa terveydenhoitajien henkilöstömitoitusta tarkastellaan lukuvuoden aikana STM:n tuoreen vuonna 2021 julkaistun suosituksen pohjalta, eli huomioidaan muun muassa oppilaitosten erityispiirteet, ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä ja kutsuntatarkastettavien määrä. STM:n suositus on korkeintaan 570 opiskelijaa/terveydenhoitaja toisella asteella.⁹⁹ Toimialan mukaan suosituksen toteutuminen on lähellä, koska opiskeluterveydenhuoltoon vapautui terveydenhoitajia

⁹⁶ Psykologien ja kuraattorien tilastotietoja 1.1.–31.7.2022. Johtavalta psykologilta sähköpostitse saadut tilastotiedot 12.10.2022.

⁹⁷ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022 ja lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön erityissuunnittelijalta saatu sähköpostivastaus 22.12.2022.

⁹⁸ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022 sekä johtavien kuraattoreiden, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

⁹⁹ Opiskeluterveydenhuollon opas 2021.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

vuoden 2021 alusta ammattikorkeakouluopiskelijoiden siirryttyä YTHS:n palvelujen piiriin.¹⁰⁰

Taulukossa 5 on esitetty terveydenhoitajien ja mielenterveys- ja päihdetyöstä vastaavien sairaanhoitajien määrä. Vuonna 2022 opiskeluterveydenhuoltoon on saatu 15 terveydenhoitajan ja kolme mielenterveys- ja päihdepalveluihin erikoistuneen psykiatrisen sairaanhoitajien vakanssia lisää. Opiskelijoiden määrä on 568 terveydenhoitajaa kohden, eli STM:n mitoitussuositus 570 toteutuu. Sairaanhoitajille ei ole määritelty henkilöstömitoitusta. Sairaanhoitajat mainitaan kuitenkin ensimmäisen kerran STM:n opiskeluterveydenhuollon oppaassa tärkeänä osana opiskeluterveydenhuoltoa. Sairaanhoitajia on tietyissä oppilaitoksissa, mutta he palvelevat koko toista astetta.¹⁰¹

Opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon piirissä olevien opiskelijoiden määrä poikkeaa toisistaan. Opiskeluterveydenhuollon palvelua annetaan kaikkiin Helsingissä sijaitseviin toisen asteen oppilaitoksiin. Sen sijaan opiskelijahuollon kuraattori- ja psykologipalvelun piirissä eivät ole kaikki yksityiset lukiot, koska osa niistä järjestää palvelunsa itse ja osaan palvelu annetaan kaupungin perusopetuksen oppilashuollosta.¹⁰²

Taulukko 5 Toisen asteen opiskeluterveydenhuollon piirissä olevien opiskelijoiden, toisen asteen terveydenhoitajien ja mielenterveys- ja päihdehoitajien määrän kehitys 2017–2023¹⁰³

	lukukausi 2017-2018	lukukausi 2018-2019	lukukausi 2019-2020	lukukausi 2010-2021	lukukausi 2021-2022	lukukausi 2022-2023
opiskeluterveydenhuollon piirissä olevia opiskelijoita	28 295	29 380	33 921	35 357	34 209	35 631
opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajia	35	36,7	36,5	48,1	48,1	62,7
opiskeluterveydenhuollon mielenterveys- ja päihdehoitajia	7	7	7	7	7	10

Opiskeluterveydenhuollon osastonhoitajat arvioivat terveydenhoitajien palveluihin pääsyn hyväksi. Apotien käyttöönoton jälkeen opiskeluterveydenhuolto ei ole saanut tietoa hoitoon pääsystä tai terveystarkastusten toteutumisesta. Toisella asteella ei kuitenkaan ole ollut riittäviä lääkäriresursseja lähes kymmeneen vuoteen, ja tilanne on edelleen heikentynyt viime vuosina.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Koordinoivan osastonhoitajan sähköpostivastaus 23.6.2022 ja <https://www.yths.fi/yths/yths-2021/> (luettu 28.6.2022).

¹⁰¹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022 ja opiskeluterveydenhuollon aikuissosiaalityön päällikön ja koordinoivan osastonhoitajan sähköpostiviesti 23.6.2022.

¹⁰² Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostiviesti 24.1.2023.

¹⁰³ Koordinoivalta osastonhoitajalta sähköpostitse saatu tilasto 24.1.2023.

¹⁰⁴ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022, opiskeluterveydenhuollon aikuissosiaalityön päällikön ja koordinoivan osastonhoitajan sähköpostiviesti 23.6.2022 sekä johtavien kuraattorien, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäälliköiden haastattelu 7.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.2.3 Varhaisen vaiheen mielenterveyden tuen osaamista on parannettu

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön mukaan psykologipalveluissa voidaan nykyisin vastata lieviin mielenterveysongelmiin, kuten

- lievät masennukset, jotka johtuvat ajankohtaisista elämäntapahtumista, pettymyksistä ja menestyksistä
- lievät ahdistuneisuus- ja pakko-oireiset häiriöt (pelko, paniikki, sosiaalisten tilanteiden pelko, koejännitys, ihmissuhdeahdistus)
- persoonallisuushäiriöiden lievät muodot (eristäytyneisyys, vetäytyminen, epäsosiaalisuus, epäluuloisuus).¹⁰⁵

Opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi Helsingin opiskelijahuollossa on lisätty yhteisöllisen opiskelijahuollon suunnitelmallisuutta ja koulutettu henkilöstöä pääasiassa hyväksymis- ja omistautumisterapia -menetelmään eli HOT-menetelmään. Pidempään on käytetty myös restoratiivisia eli vuorovaikutuksellisen kohtaamisen menetelmiä ryhmille¹⁰⁶. Koulutusta on annettu myös interpersonaalisen ohjannan eli IPC- ja IPC-N -menetelmään ja vähäisemmässä määrin kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan pohjautuvan CoolKids-menetelmän 13–17-vuotiaille nuorille suunnattuun menetelmään nimeltä Cool Kids Chilled. Kaikki näistä ovat niin sanottuja näyttöön perustuvia menetelmiä.¹⁰⁷

Opiskeluterveydenhuolto on mukana Terapiat etulinjaan -hankkeessa. Osana Terapiat etulinjaan -hanketta terveydenhoitajia koulutetaan lyhytinterventioiden käyttämiseen (IPC ja IPC-N). Opiskelijahuollon henkilöstö on lisäksi mukana hankkeessa ohjatun omahoidon ja interventionavigaattorin pilotoinnissa.¹⁰⁸

HOT-menetelmä kuraattorien ja psykologien käytössä

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan kaikki toisen asteen kuraattorit ja psykologit on koulutettu HOT-menetelmään.¹⁰⁹ HOT luetaan kuuluvaksi niin sanottuihin uuden aallon kognitiivisen käyttäytymisterapian menetelmiin, ja siinä painotetaan ajatusten ja tunteiden tiedostamisen merkitystä ja sitä, miten ajattelu ja tunteet ovat yhteydessä konkreettisiin tekoihin.¹¹⁰

Toisen asteen kuraattori- ja psykologipalveluissa jatketaan HOT-koulutuksia syksyn 2022 ja kevään 2023 aikana, koska myös uudet työntekijät koulutetaan menetelmän

¹⁰⁵ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁰⁶ <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/restoratiivinen-ajattelu/> (luettu 17.11.2022).

¹⁰⁷ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022 ja johtavan kuraattorin, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022 ja lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön erityissuunnittelijan sähköpostivastaus 15.12.2022.

¹⁰⁸ Opiskeluterveydenhuollon osastonhoitajan sähköpostivastaus 18.11.2022.

¹⁰⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹¹⁰ Puolakanaho, A., Kiuru, N. ja Lappalainen. Psykologia 54/2019.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

käyttämiseen.¹¹¹ Syksyllä 2021 alkaneet HOT-koulutukset kestivät kahdeksan päivää, mutta tulevat koulutukset on suunniteltu siten, että ne kestävät neljä päivää. Johtavien kuraattorien mukaan ne kuraattorit, jotka eivät ole vielä käyneet HOT-koulutusta, odottavat kovasti pääsyä siihen. Psykologin koulutus antaa lähtökohtaisesti ammattimaiset taidot keskusteluapuun ja moninaisten interventioiden hyödyntämiseen opiskelijoiden kanssa. Psykologit ammattikuntana myös täydennyskoulutuvat runsaasti, joten heillä on laajaa osaamista erilaisten näyttöön perustuvien menetelmien käytössä. Syksyllä 2021 koulutuksen käyneille on järjestetty jälkikäteen ulkopuolisen kouluttajan ohjaamana sparrausta menetelmän käyttöön. Sparrausta on järjestetty ammattiryhmäkohtaisesti, esimerkiksi kuraattoreille omia ryhmiä. HOT-menetelmätaitoja on pyritty ylläpitämään myös omaehtoisesti siten, että psykologit ja kuraattorit ovat kokoontuneet keskenään ja jakaneet kokemuksia menetelmästä.¹¹²

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön mukaan HOT-menetelmä on valittu, koska on koettu, että se sopii opiskelijahuollon työhön parhaiten. Menetelmä antaa väljyyttä, kuinka asiakasprosessia viedään eteenpäin ja kuinka rakennetaan yksilöllistä polkua opiskelijan kanssa. HOT-menetelmää voi käyttää joka asiakastapaamisessa soveltuvien osin. Tästä syystä menetelmän käytön määrää ei voida tilastoida erikseen. HOT-menetelmä pohjautuu arvoihin ja siltä pohjalta käydään arvokeskustelut ja -pohdinnat. Psykologi, kuraattori tai terveydenhoitaja voi poimia menetelmästä tietyt aihealueet sen perusteella, mikä sopii kulloiseenkin asiakaskohtaamiseen.¹¹³

Terveydenhoitajista noin 40 on käynyt HOT-matriisikoulutuksen. Kyseessä on varsinaista HOT-menetelmäkoulutusta lyhyempi koulutus. Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun kehittämisen myötä interventiomenetelmiä tuetaan tukitiimein. Näistä yksi on HOT-tukitiimi, jonka tarkoitus on menetelmäosaamisen ylläpitäminen. Tiimiin kuuluu terveydenhoitajien lisäksi toisen asteen kuraattoreita ja psykologeja ja matalan kynnyksen Miepin henkiöstöä.¹¹⁴

Restoratiiviset menetelmät opiskelijahuollossa

Toisen asteen oppilaitoksissa käytetään opiskelijahuollon haastattelun mukaan restoratiivisia työmenetelmiä. Restoratiivisuus on näyttöön perustuva ryhmäinterventiomalli. Se on kohtaamista, kuuntelua, ihmisten välisten suhteiden eheyttämistä ja sosiaalisten taitojen vahvistamista vuorovaikutuksen keinoin. Menetelmää sovelletaan paljon suomalaisissa kouluissa ja oppilaitoksissa.¹¹⁵ Opiskelijahuolto järjestää jokaiselle aloittavalle ryhmälle ryhmätyksen ja tiedottaa opiskelijahuollon palveluista, tarkoituksena tehdä työ opiskelijoille näkyväksi. Ryhmissä voidaan käydä myös läpi esimerkiksi konfliktitilanteita tai tilanteita, joissa esiintyy erilaisia mielipi-

¹¹¹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹¹² Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

¹¹³ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

¹¹⁴ Johtavan kuraattorin, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022 ja Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun projektiasiantuntijan kommentti muistioluonnokseen 20.1.2023.

¹¹⁵ <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/restoratiivinen-ajattelu/> (luettu 17.11.2022).

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

teitä. Kaikille psykologeille ja kuraattoreille tarjotaan mahdollisuus kouluttautua menetelmän käyttöön. Restoratiiviset menetelmät ovat hyvin oppilaitoksiin sopiva työmuoto, koska sitä on mahdollista hyödyntää erilaisissa tilanteissa ja erilaisten ryhmien kanssa.¹¹⁶

IPC, IPC-N ja Cool Kids Chilled erityisesti terveydenhoitajille

Koulutuksen IPC-menetelmään on saanut 40 terveydenhoitajaa yhteensä noin 69 terveydenhoitajasta.¹¹⁷ IPC (Interpersonal Counselling) eli interpersonaalinen ohjanta -menetelmää käytetään 12–18-vuotiaiden nuorten masennusoireilun ehkäisyyn ja hoitoon, eikä sen aloittamiseksi tarvita diagnoosia. IPC sisältää noin 3–6 opiskelijan käyntiä ammattilaisella.¹¹⁸

Mielenterveys- ja päihdetyön sairaanhoitajista, joita on kymmenen, kolme on suorittanut IPT-N koulutuksen. Mielenterveys- ja päihdetyön sairaanhoitajien vakanssimäärä nousi vuonna 2022 kymmeneen, ja heidät kaikki on tarkoitettu kouluttaa menetelmän käyttöön.¹¹⁹ Interpersoonallinen terapia IPT-N on depression hoidossa IPC:tä seuraava askel. Menetelmässä nuorta tuetaan havainnoimaan ihmissuhteissaan olevia tekijöitä, jotka yhdistyvät masentuneeseen mielialaan ja tarkastelemaan sitten odotuksiaan, viestintäänsä ja ongelmanratkaisuaan ihmissuhteissa. IPT-N sisältää 12–16 viikoittaista terapiakäyntiä ja myös vanhempien tapaamisia.¹²⁰

Cool Kids Chilled -interventio on tarkoitettu 7–17-vuotiaiden lasten ja nuorten ahdistuneisuushäiriöiden hoitoon. Se pohjautuu kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan, ja sitä voidaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähoitona esimerkiksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa tai nuorisoasemilla. Interventioon kuuluu 10 tapaamista ja tapaamisten välillä tehtäviä harjoituksia.¹²¹

Omahoito- ja terapianavigaattoripilotti

Helsingin kaupungin toisella asteella on sovittu pilotoitavaksi Terapiat etulinjaan -toimintamalliin kuuluvaa nuorten ohjatun omahoidon interventiota ja nuorten Interventionavigaattoria. Terapiat etulinjaan on sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama yliopistosairaaloiden ja hyvinvointialueiden yhteiskehittämishanke, jolla toteutetaan mielenterveysstrategiaa ja tuetaan Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelmaa. Hanke alkoi 2020 HUSin koordinoimana Etelä-Suomen yhteistyöalueella ja laajeni kansalliseksi 2021.¹²²

Helsingin toisella asteella toteutui syksyllä 2022 nuorten ohjatun omahoidon pilottikoulutus. Interventionavigaattorin pilotti on sovittu alkamaan kevätlukukaudella 2023.

¹¹⁶ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022 ja johtavan psykologin sähköpostivastaus 20.1.2023.

¹¹⁷ Johtavan kuraattorin, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

¹¹⁸ <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/nuorten-masennuksen-interventio-ipc> (luettu 11.11.2022).

¹¹⁹ Johtavan kuraattorin, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

¹²⁰ Ranta, K. ym., 2021.

¹²¹ <https://terapiatetulinjaan.fi/tyokalut/ammattilaisten-koulutukset/> (luettu 17.11.2022).

¹²² Psykiatria- ja päihdepalvelujen interventiokoordinaattorin sähköpostivastaus 24.1.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Ohjatun omahoidon pilottikoulutukseen osallistui yhteensä 24 työntekijää toisen asteen opiskeluterveydenhuollosta ja kuraattori- ja psykologipalveluista. Osallistujat olivat terveydenhoitajia, mielenterveys- ja päihdetyön sairaanhoitajia, psykologeja ja kuraattoreita. Interventionavigaattorin pilottiin osallistuu opiskeluterveydenhoitajia, psykologeja ja kuraattoreita viidestä toisen asteen oppilaitoksesta. Pilottikoulutuksiin osallistuvat työntekijät ovat osin samoja, koska Interventionavigaattorin käyttöönottoa tukee, jos sitä käyttävä työntekijä pystyy toteuttamaan myös ohjattua omahoidoa.¹²³

Jatkohoitoon ohjaaminen lyhytterapiaan tai Nuorisoasemalle

Helsingissä on vuodesta 2021 lähtien voinut saada palvelusetelin 10–20 kerran lyhytterapiaan pääsemiseksi. Myös opiskelijahuollosta on ollut mahdollista tehdä lähete lyhytpsykoterapiaan palveluseteliä varten. Tätä varten on luotu prosessikuvaus. Prosessi edellyttää terveydenhoitajan, mielenterveys- ja päihdepalvelusta vastaavan sairaanhoitajan tai lääkärin panosta siten, että hän tekee laboratoriolähetteen vaadittaviin verikokeisiin. Prosessia koordinoi psykiatria- ja päihdepalvelujen Ensilinjan terapiakoordinaattori. Opiskelijahuollon mukaan haasteena on kuitenkin terapeuttien riittämätön määrä, joten kaikki lyhytterapiaan ohjauksen saaneet nuoret eivät ole välttämättä päässeet aloittamaan lyhytterapiaa.¹²⁴

Valtakunnallinen psykoterapeuttipula hidastaa ajoittain psykoterapiaan pääsyä myös Helsingissä. Tällä hetkellä sekä aikuisille että 13–17-vuotiaille nuorille lyhytpsykoterapiaa tuottavia palvelusetelipalveluntuottajia on 140. Vuonna 2022 lyhytpsykoterapiaa palvelusetelillä on esitetty toisen asteen palveluista yhteensä 71 opiskelijalle, ja näistä esityksistä 66 on hyväksytty. Hakemus on voitu tehdä joko opiskeluterveydenhuollosta tai toisen asteen kuraattori- ja psykologipalveluista.¹²⁵

Jos toisen asteen opiskelijahuollon tarjoama apu ei riitä nuorelle, eikä lyhytterapia ole sopiva vaihtoehto, nuori ohjataan jatkohoitoon pääsääntöisesti Nuorisoasemalle. Kesästä 2022 alkaen Nuorisoaseman toiminta on keskittynyt 13–23-vuotiaiden nuorten keskivaikean mielenterveysongelman tai vaikean päihdeongelman hoitamiseen.¹²⁶

Opiskelijahuollon haastattelun mukaan Nuorisoasemalle on ollut todella pitkä jono. Opiskelijoita voisi periaatteessa lähettää Nuorisoaseman ohella myös terveysasemalle, mutta heillä ei ole nuoriin liittyvää osaamista, ja he helposti myös palauttavat opiskelijan takaisin opiskelijahuoltoon. Ja vaikka saataisiin tehtyä lähete, se ei takaa sitä, että opiskelija pääsisi jatkohoitoon.¹²⁷

¹²³ Psykiatria- ja päihdepalvelujen interventiokoordinaattorin sähköpostivastaus 24.1.2023.

¹²⁴ Opiskeluterveydenhuollon osastonhoitajan sähköpostivastaus 18.11.2022, lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön erityissuunnittelijalta saatu sähköpostivastaus 15.12.2022 ja johtavalta psykologilta saatu sähköpostivastaus 20.1.2023.

¹²⁵ Psykiatria- ja päihdepalvelujen interventiokoordinaattorin sähköpostivastaus 24.1.2023.

¹²⁶ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022 ja johtavien kuraattorien, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

¹²⁷ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022 ja johtavien kuraattorien, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Ennen elokuuta 2022 nuorisoasemalla oli arkisin vastaanotto ilman ajanvarausta, jonne nuori pystyi hakeutumaan myös ilman lähetettä. Tämä kuitenkin aiheutti sen, että nuorisoasemalle hakeutui nuoria, joiden oireilu oli lievää ja jotka olisivat olleet hoidettavissa lähempänä nuoren arkea, esimerkiksi opiskelijahuollossa. Palvelu ruuhkautui ja vaikeammin oireilevat ja kiireellisempää hoitoa tarvitsevat joutuivat odottamaan pitkään palvelun alkua. Jonotusaika oli pitkään 2–3 kuukautta, kunnes korona-aikana odotusajat kasvoivat jopa kuuteen kuukauteen.¹²⁸

Haastattelussa ilmeni, että elokuusta 2022 alkaen Nuorisoasema oli alkanut ottaa lähetteitä vastaan vain Apotin kautta, minkä vuoksi alkuun ainoastaan lääkäri tai terveydenhoitaja voi tehdä lähetteen, eikä psykologi, kuten aiemmin. Psykologilla voi olla asiakkaasta tietoa pitkältikin ajalta.¹²⁹ Syksyn 2022 lopulla lähetekäytäntö saatiin kuitenkin sovittua siten, että lähetteen tekeminen onnistuu myös suojatulla sähköpostilla. Mikäli opiskelija on käynyt psykologin luona ja on todettu tarve lähettää jatkohoitoon Nuorisoasemalle, terveydenhoitaja tekee ennen terveystarkastuksen somaattisen arvion vuoksi. Jos tarkastus on tehty, terveydenhoitaja katsoo, onko kirjauksissa jotain poikkeavaa, kuten kilpirauhasen ongelmia. Psykologi tai kuraattori kirjaa Nuorisoaseman läheteeseen terveydenhoitajan antaman tiedon laboratoriokoikeista silloin, kun ne ovat normaalit, ja lähettää lähetteen suojatulla sähköpostilla Nuorisoasemalle.¹³⁰

Nuorisoaseman toiminnasta vastaavan päihdepalvelujen päällikön mukaan hoitajono saatiin kesällä 2022 purettua kokonaan. Loppuvuonna hoitoon pääsi jälleen 2–3 kuukaudessa. Nuorisoaseman näkemys on, että jos oppilashuollossa annetulla lyhytinterventiolla ei ole ollut nuoren oireiluun vaikutusta, nuorelta suljetaan laboratoriokokein pois somaattiset syyt keskivaikean oireilun jatkumisesta, minkä jälkeen nuori voidaan ohjata nuorisoasemalle. Ennen lähettämistä nuorelle tulee tehdä huolellinen hoidon tarpeen arviointi. Koska hoidon tarpeen arviointi sisältää sekä psyykkisen että somaattisen tilan arvioinnin, on Nuorisoaseman näkökulmasta sama, kuka ammattilainen palvelulähetteen tekee.¹³¹

Opiskelijahuollossa nähdään ongelmallisena se, että keskivaikeaa mielenterveys-työtä koetetaan ohjata oppilaitoksiin. Kaupungilta puuttuu toimiva nuorten perustason mielenterveysongelmia hoitava taho, joka kattaisi ikäluokat 13-vuodesta eteenpäin. Terveystarkastajat ovat jopa alkaneet tehdä HaiPro-ilmoituksia¹³² hoitoon pääsemättömyydestä, kun he näkevät, mitä siitä seuraa, kun opiskelija ei pääse hoitoon. Opiskelijahuollon haastateltavien mukaan olisi toivottavaa, että myös nuorisoaseman pal-

¹²⁸ Päihdepalvelujen päälliköltä saatu sähköpostivastaus 12.1.2023.

¹²⁹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022 ja johtavien kuraattorien, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

¹³⁰ Osastonhoitajalta saatu sähköpostivastaus vastaus 18.11.2022 ja 26.11.2022 ja johtavan ylilääkärin sähköpostivastaus 16.1.2023.

¹³¹ Päihdepalvelujen päällikön sähköpostivastaus 18.11.2022, 7.12.2022 ja 12.1.2023.

¹³² HaiPro on raportointityökalu, joka on kehitetty potilas- ja asiakasturvallisuutta vaarantavien tapahtumien raportointiin. Lähde: <https://awanic.fi/haiopro/> (luettu 14.11.2022).

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

veluun pääsy olisi sujuvampaa, jotta mielenterveysongelmat eivät pahenisi. Tällä hetkellä opiskelijahuollossa kannatellaan nuoria, joiden tilanne ajan myötä saattaa heikentyä niin, että tarvetta olisikin perustason hoidon sijasta erikoissairaanhoidolle.¹³³ Helsingissä ei ole laadittu nuorten mielenterveyspalvelujen hoitoketjua tai -porrastusta.¹³⁴ Sitä ei myöskään ole kuvattu osana aikuisten hoidon porrastusta, joka perustuu Terapiat etulinjaan -hankkeeseen.¹³⁵ Silti esimerkiksi THL:n tutkimus osoittaa, että 18 vuotta täyttäneiden kohdalla tapahtuu katkos palvelujen saatavuudessa sekä perustason terveydenhoidossa että erikoissairaanhoidossa, kun asiakas on siirtymässä nuorisopsykiatriasta aikuispsykiatrian palveluihin.¹³⁶

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -hankkeen mukaisella lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun luomisella pyritään vahvistamaan yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Nuorten mielenterveyspalvelujen porrastusta on alustavasti tehty osana nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämistä vuonna 2021. Tarkoituksena oli myös tuottaa visuaalinen mallinnus palveluiden porrastuksesta työntekijöiden käyttöön. Sekä aikuisten että nuorten porrasteisia hoitointerventioita voidaan toteuttaa useissa eri palveluissa ja yksiköissä. Palveluiden nivelvaiheet ovat riskialttiita paikkoja palveluiden väliin jäämiselle, ja niihin tulee kiinnittää kaikissa palveluissa erityistä huomiota. Työ on vielä kesken.¹³⁷ Syksyn 2022 oma-arviointiraportissa todetaan, että Helsingissä puuttuu varhaisen tuen lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita.¹³⁸

2.2.4 Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta on vahvistettu oppilaitoksissa

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteena on lasten ja nuoren yhteisöllisyyden kokemus, joka on lukioiden osalta myös 2022 yhtenä sitovana tavoitteena vuoden 2022 talousarviossa.¹³⁹ Tavoite toteutui. Mittarina ollut opiskelijan kokemus omasta osallisuudestaan oppimisprosessissa oli 2022 järjestetyssä PKS-lukiokyselyssä yli koronapandemiaa edeltävällä tasolla. PKS-lukiokyselyn keskiarvo oli 3,0, kun tavoite oli vähintään 2,8.¹⁴⁰

Toisen asteen oppilaitoksissa on kehitetty toimintaa koronapandemiasta palautumiseksi. Toimenpiteitä on kohdistettu tukemaan oppijoiden osaamista esimerkiksi joustavilla opetus- ja tukijärjestelyillä (esimerkiksi tukiopetus, ryhmäkokojen pienen-

¹³³ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

¹³⁴ Osastonhoitajalta saatu sähköpostivastaus vastaus 20.12.

¹³⁵ Terapiat etulinjaan -hanke Helsingin kaupungin palveluissa. Diaesitys 3.5.2022 Terveys- ja päihdepalvelujen johtoryhmässä 3.5.2022.

¹³⁶ Linnaranta, O., Lasten ja nuorten mielenterveys ja päihdepalvelujen tilanne THL:n näkökulmasta. Diaesitys Valviran webinaarissa 1.11.2022.

¹³⁷ Päihdepalvelujen päälliköltä 12.1.2023 ja Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun projektipäällikön ja projektiasiantuntijan kommentti muistioloonnokseen 20.1.2023.20.1.2023.

¹³⁸ Helsingin Tulevaisuuden sote-keskus. Oma-arvioinnin raportointi 29.9.2022.

¹³⁹ Helsingin kaupungin talousarvio 2022.

¹⁴⁰ Lukio- ja ammatillisen ja vapaan sivistystyön erityissuunnittelijan kommentti muistioloonnokseen 20.1.2023. 20.1.2023.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

täminen, lisäkurssit). Hyvinvointia ja oppilaitosten yhteisöllisyyttä on vahvistettu vertais- ja tutortoiminnalla ja ryhmäytämisen tehostamisella. Monikielisten ohjaajien määrää on lisätty ja henkilöstön osaamista on vahvistettu (täydennyskoulutukset). Yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimialan kanssa tiivistettiin palveluketjujen toimivuuden turvaamiseksi.¹⁴¹

Toisen asteen opiskelijahuoltoon palkattiin seitsemän yhteisökuraattoria lukuvuosille 2021–2022. Yhteisökuraattoreiden keskeinen tehtävä oli vahvistaa opiskelijoiden välistä vuorovaikutusta ja vertaissuhteita sekä tavoittaa erityisesti yhteisön reunalla olevia yhteisön jäseniksi. Yhteisökuraattoreiksi palkatut kuraattorit jatkoivat syksyllä 2022 työtään siten, että he tulivat osaksi 1.1.2022 voimaan tullutta oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaista kuraattorimitoitusta.¹⁴²

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan koronapandemian aikana teetetyissä opiskelijakyselyissä esiin nousivat etenkin yksinäisyyden kokemuksen lisääntyminen. Oppilaitoksissa käydyn vuoropuhelun perusteella opiskelijat kaipasivat matalan kynnyksen kohtaamista varten tiloja, joissa voisi vapaamuotoisesti keskustella aikuisten kanssa. Tätä varten on kehitetty hyvinvointikahvila -konsepti.¹⁴³

Hyvinvointikahvilat

Hyvinvointikahvilan periaate on se, että oppilaitokseen luodaan tila, jossa opiskelijat voivat kohdata vapaamuotoisesti opiskelijahuoltoa tai muuta oppilaitoksen henkilökuntaa ja keskustella heidän kanssaan. Kahvilan aiheiden suunnittelu mukailee yhteisöllisen opiskelijahuollon vuosisuunnitelmaa ja huomioi opiskeluyhteisölle ajankohtaiset asiat ja opiskelijoilta nousevat kysymykset. Tarkoitus on vahvistaa opiskelijoiden kokemusta omista voimavaroista ja ryhmäyttää heitä. Hyvinvointikahvilan ajatuksena on, että siellä voitaisiin käsitellä vaikeita asioita, kuten lähisuhdeväkivaltaa tai taloudellisia asioita. Tällöin kahvilaan voidaan kutsua myös muita asiantuntijoita.¹⁴⁴

Hyvinvointikahviloiden tavoitteet ja teemat suunnitellaan usein oppilashuollon ryhmässä tai hyvinvointiryhmissä (HYRY), jolloin mukana ovat koko oppilaitoksen henkilöstön edustajat: esimerkiksi opot, opettajat, opiskelijatoiminnan ohjaajat, opettajat, kuraattorit, psykologit, terveydenhoitajat, opiskelijahuollon tukena olevat liikunta-coachit, nuorisotyöohjaajat, arkiohjaajat tai monikielinen ohjaajat. Kaikki halukkaat työntekijät voivat osallistua hyvinvointikahvilan toteutukseen. Myös opiskelijat itse

¹⁴¹ Koronapandemian vaikutukset kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvitys.

¹⁴² Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁴³ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁴⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

osallistuvat hyvinvointikahviloiden järjestämiseen. Tavoite on ottaa mukaan myös muita tahoja, esimerkiksi järjestöyhteistyökumppaneita.¹⁴⁵

Hyvinvointikahviloita on ollut yksittäisissä toimipisteissä aiemminkin, mutta vuoden 2022 syksyllä toiminta oli jo vakiintunut kaikkiin suomenkielisiin lukioihin ja suurimpaan osaan ammatillisen koulutuksen yksiköitä. Hyvinvointikahviloita on tarkoitettu järjestää oppilaitoksissa säännöllisesti ja toistuvasti. Opiskelijahuolto on suositellut viikoittaista kokoontumista, mutta aikataulu on oppilaitoksen itsensä päätettävissä.¹⁴⁶

Hyvinvointikahviloiden osanottajamäärät ovat vaihdelleet paljon oppilaitoksittain, osanottajia on ollut 20–200 välillä. Opiskelijoilta on saatu pääosin hyvää palautetta, ja tapahtumia odotetaan, joten toistuvuus nähdään tärkeänä. Opiskelijat näkevät Hyvinvointikahvilan paikkana, jossa saa ilmaista kahvia, voi pitää taukoa ja kohdata kavereita. Kahvilaan on kutsuttu eri vierailijoita hyvinvoinnin teemoista, kuten liikunta ja monikulttuurisuus, ja sen yhteyteen on pystytty myös sisällyttämään lukuvuoden aikana tapahtuvia juhlia tai teemaviikkoja, kuten ehkäisevän päihdetyön viikko tai vaikkapa pikkujoulut. Yhteistyö on vahvistunut kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, kun he vierailevat säännöllisesti hyvinvointikahviloissa.¹⁴⁷

Opetus- ja opiskelijahuoltohenkilöstö puolestaan kokee, että hyvinvointikahvila tarjoaa mahdollisuuden epäviralliseen kohtaamiseen kasvotusten, jolloin on mahdollista aistia oppilaitoksen yleistä tunnelmaa. Opiskelijahuollon henkilöstö pystyy tilanteessa havainnoimaan oppilaitoksessa tapahtuvia ilmiöitä, joita voi muuten olla vaikea huomata. Opetushenkilökunta on suurelta osin myönteinen hyvinvointikahviloita kohtaan, ja paikoin myös opetushenkilökunta on aktiivisesti mukana hyvinvointikahveilla. Joissain toimipaikoissa on sovittu hyvinvointikahvilakonseptin vahvistamisesta ja säännönmukaistamisesta. Tämä on vaikuttanut merkittävästi toiminnan vakiinnuttamiseen ja sen osallisuuteen.¹⁴⁸

Usein opiskeluhuolto- ja/tai hyvinvointiryhmissä jaetaan vastuuvuorot, jotta kahvilan järjestäminen onnistuu. Joissakin oppilaitoksissa hyvinvointikahvilan organisointi ja vastuunjaot ovat epäselvät, eikä aina hyvinvointikahvilan periaatekaan ole tuttu. Oppilaitosten välillä on eroja siinä, pidetäänkö opiskelijahuollon paikallaoloa aina välttämättömänä. Toimipaikasta riippuen toiminnassa on mukana eri ammattiryhmien edustajia. Yhtenä ongelmana työssä on myös se, että toiminnasta syntyy kustannuksia, joita ei ole otettu huomioon oppilaitosten budjeteissa.¹⁴⁹

Nuoriso- ja liikuntapalvelujen tuominen oppilaitoksiin

¹⁴⁵ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁴⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot ja johtavien kuraattorien, osastonhoitajien ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön haastattelu 7.11.2022.

¹⁴⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁴⁸ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁴⁹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala aloitti lukuvuonna 2022–2023 yhdessä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan nuorisopalvelujen kanssa kokeilun, jossa seitsemän nuorisotyöntekijää jalkautui oppilaitoksiin. Heitä tuli kolme suomenkielisiin lukioihin, yksi ruotsinkieliseen lukioon ja kolme Stadin AO:oon. Nuorisotyöntekijöiden tavoitteena on kohdata matalalla kynnyksellä opiskelijoita, olla läsnä aikuisena tiloissa, joissa nuoret viettävät aikaa oppituntien ulkopuolella ja ohjata opiskelijoita mielekkääseen vapaa-ajan tekemiseen.¹⁵⁰ Nuorisohjaajien yhtenä tehtäväkuvana oli Hyvinvointikahvilaformaatin kehittäminen yhdessä opiskelijahuollon henkilöstön kanssa.¹⁵¹

Maaliskuun 2022 alusta toiselle asteelle palkattiin neljä liikuntacoachia sellaisia opiskelijoita varten, joiden yhteisöllisyyden kokemusta tukee parhaiten toiminnallisuus keskustelujen sijasta. Liikuntacoachit tukevat erityisesti opiskelijoita, joille on kasautunut hyvinvoinnin haasteita. He myös rakentavat oppilaitoksiin säännöllisiä liikunnista tukevia toimintamalleja, kuten koulun jalkapallojoukkue, järjestämällä liikuntaharjoituksia, viemällä ryhmiä kuntosalille, suunnistamaan tai muihin liikuntaharrastuksiin. Opiskelijoilta ja opettajilta kerätyn palautteen mukaan kokemus heistä on varsin hyvä. Toiminnalle on haettu lisärahoitusta eri tahoilta.¹⁵²

Turvallisuuskulttuurin edistäminen ja yksinäisyyden vähentäminen

Toisen asteen opinnoissa eräs tärkein kehittämistä vaativa asia kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan on turvallisuuskulttuurin vahvistaminen. Turvallisuuskulttuurin vahvistaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että jokainen kokee olevansa yhteisönsä arvokas jäsen.¹⁵³

Toimiala on pyrkinyt vahvistamaan oppilaitosten ottamalla yhdeksi opiskelijoiden hyvinvointia lisääväksi toimenpiteeksi turvallisen yhteisön pelisäännöt, jotka tehdään yhdessä henkilöstön ja opiskelijoiden kesken. Prosessissa opiskelijat ja henkilöstö pohtivat toimenpiteitä keskustellen siitä, millaista vastuullinen vuorovaikutus omassa oppilaitoksessa on siten, että ketään ei jätetä ulkopuolelle, jokainen saa olla oma itsensä, mutta kuitenkin toisia loukkaamatta. Samalla opetetaan uutta lainsäädäntöä, johon kuuluu myös opiskelijan velvollisuus toimia syrjimättä ja toisia kiusaamatta. Tavoitteena on, että sääntöihin sitoudutaan yhdessä ja niihin myös palataan. Työllä on tarkoitus tukea ryhmäytymistä ja psyykkistä ja sosiaalista kokemusta yhteisön turvallisuudesta tavoitellen vastuullista vuorovaikutusta.¹⁵⁴

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala alkoi pilotoida Helsinki Mission kanssa syksyllä 2021 ohjelmaa School to Belong¹⁵⁵. Hankkeen tavoite on ehkäistä yksinäisyyttä.

¹⁵⁰ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁵¹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁵² Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁵³ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁵⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁵⁵ <https://www.helsinkimissio.fi/schooltobelong/> (luettu 2.11.2022).

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Siinä koulutetaan henkilökuntaa tunnistamaan yksinäisyyttä ja ottamaan asia puheeksi, tarjotaan opiskelijoille tukea ja keskusteluapua sekä annetaan oppilaitosyhteisölle keinoja vähentää yksinäisyyttä.¹⁵⁶ Hankkeessa tullaan seuraamaan nuorten hyvinvointia valituilla indikaattoreilla. Yksi keskeinen yhteisöllisyyteen liittyvä indikaattori on kouluterveyskyselyn mittari ”Kokemus yhteisöön kuulumisesta”, jota seurataan kysymyksellä, kokeeko olevansa osa kouluyhteisöä. Toimintaa on tarkoitus painottaa indikaattorien osoittamien tulosten mukaisesti. Ensimmäiset tulokset indikaattoreiden kehityksestä ollaan saamassa maaliskuussa 2023. School to Belong -hankkeeseen liittyi myös toiselle asteelle suunnattu yksinäisyyteen liittyvä kysely syksyllä 2022.¹⁵⁷

Jokaiselle Stadin ammatti- ja aikuisopiston viidelle kampukselle on palkattu ohjaustoiminnan opettaja parantamaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Ammatillisessa koulutuksessa turvallisuuskulttuurin vahvistamisen toimenpiteet ovat vahvempia kuin lukioissa. Käytännössä henkilöstölle on järjestetty enemmän koulutuksia muun muassa traumatietoisesta työotteesta ja konfliktitilanteiden ennaltaehkäisemisestä.¹⁵⁸

2.2.5 Monialaisia asiantuntijaryhmiä kutsutaan koolle aiempaa useammin

Monialainen asiantuntijaryhmä kutsutaan koolle opiskelijan tueksi, kun jollain aikuisella herää huoli opiskelijasta ja opiskelija antaa luvan yhteisen keskustelun järjestämiseksi. Asiantuntijaryhmän toiminnan tavoitteena on jakaa tietoa ja vastuuta yhtäaikaaisesti eri osapuolien kesken. Yleensä ryhmänohjaaja tai omaopettaja on se, joka käynnistää asiantuntijaryhmän toiminnan, mutta sen voi käynnistää kuka tahansa muukin asiantuntija. Koollekutsuja kirjaa luvan sekä laatii opiskelijahuoltokertomuksen Wilma-järjestelmään. Opiskelija on aina osallinen asiantuntijaryhmässä. Lisäksi ryhmässä on yleensä aina mukana opettaja, opiskelijahuollon asiantuntija eli joko psykologi, kuraattori tai terveydenhoitaja sekä opiskelijan huoltaja, jos opiskelija on alaikäinen. Lisäksi ryhmään kutsutaan muita asiantuntijoita tarpeen mukaan, esimerkiksi opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja, erityisopettaja tai rehtori. Ryhmään voidaan kutsua henkilöitä myös sosiaalitoimesta tai nuorisotoimesta.

Koronapandemia-aikana pyrittiin tehostamaan asiantuntijaryhmien toimintaa, etteivät opiskelijat jäisi yksin. Tavoitteena oli nopeasti puuttua tilanteeseen, jos huomattiin, että opiskelijalla oli esimerkiksi paljon poissaoloja. Haastattelussa saadun tiedon mukaan opiskelijat yleensä antavat luvan perustaa asiantuntijaryhmän ja kutsua siihen asiantuntijoita ja huoltajan.¹⁵⁹

Opintojen etenemisen seuranta

¹⁵⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁵⁷ Alkuhaastattelu toisen asteen opiskeluhuollossa 10.5.2022.

¹⁵⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁵⁹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Opiskelijahuollon johtavan kuraattorin mukaan Wilma on tärkeä viestintä- ja kontaktikanava. Wilmaa käyttävät niin opiskelijat, opettajat, koulun johto kuin huoltajatkin. Kaikilla opiskelijahuollon työntekijöillä on Wilmaan niin sanotut rajoitetut oikeudet. Kuraattorit näkevät Wilmasta muun muassa opiskelijoiden yhteystiedot, luokkatiedot, opettajat ja muun henkilöstön yhteystiedot, sekä työjärjestykset. Kuraattorit pääsevät myös täyttämään opiskelijahuoltokertomuksen monialaisessa opiskelijahuoltotyössä.¹⁶⁰

Ryhmänohjaaja ja omaopettaja seuraavat opintojen etenemistä Wilman avulla. Opiskelijahuolto ei pääsääntöisesti näe läsnä- tai poissaolotietoja, eikä poissaolojen seuranta ole opiskelijahuollon työtä. Tämä linjaus on tukenut yhteistyötä ryhmänohjaajien ja omaopettajien kanssa. Kuraattorit saavat yleensä tiedon, jos joku opiskelija on jättäytynyt pois, eikä ole vastannut tiedusteluihin tai tullut kouluun lupauksista huolimatta. Näissä tapauksissa kuraattorit ottavat yhteyttä opiskelijaan ja ehdottavat tukea ja tapaamista asian selvittämiseksi. Tarvittaessa kuraattori pyytää ryhmänohjaajilta tai omaopettajilta tiedot, onko opiskelija käynyt koulussa vai onko opiskelu ollut epäsäännöllistä.¹⁶¹

Opiskelijahuollon haastateltujen mukaan opiskelijahuollon asiantuntijat työskentelevät opiskelijalähtöisesti, opiskelijan tahtiin ja hänen esille nostamiensa teemojen pohjalta, eivätkä poissaolot ole tärkein seurattava asia, vaikka epäsäännöllinen opiskelu monesti on ohjauksen perustana.¹⁶²

Opettajien ohella opintojen etenemistä seuraavat myös opinto-ohjaajat ja erityisopettajat omien asiakkaidensa osalta. Opiskelijoilla on siis useampi henkilö tukemassa opiskelua ja hyvinvointia. Johtavan kuraattorin mukaan opintojen etenemisen seurannan toteutus ei ole tasalaatuista, mutta uskoo, että opiskelijoiden huolet tulevat pääsääntöisesti otetuksi huomioon moniammatillisuuden ansiosta.¹⁶³

Opiskeluhoolto- ja hyvinvointiryhmät

Opiskeluhoollon haastateltujen mukaan etenkin Stadin AO:ssa, mutta myös lukioissa on vahvistettu yhteisen hyvinvointityön rakenteita. Opiskelijahuollon esihenkilöt tapaavat säännöllisesti hyvinvointiryhmien hyvinvointiryhmien vetäjät. Kokouksia on noin joka kuudes viikko. Tapaamisissa on tarkoitus varmistaa yhdenvertaisuuden toteutuminen toisen asteen opiskelijahuollossa. Stadin AO:ssa ja lukioissa kokoukset erikseen kerran puolesta vuodessa hyvinvoinnin foorumi. Tilaisuus on avoin koko henkilöstölle ja tärkeille sidosryhmille. Tilaisuudessa käsitellään strategisia hyvinvointityön suuntaviivoja. Stadin AO:ssa tarkastelun kohteena on ollut monialainen yhteistyö ja opiskelijoiden tuki. Lukioissa keskustelun aiheena on ollut segregatiokehitys ja nuorten eriytyvät tulevaisuushorisontit.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Opiskelijahuollon johtava kuraattori, sähköpostiviesti 9.12.2022.

¹⁶¹ Opiskelijahuollon johtava kuraattori, sähköpostiviesti 9.12.2022.

¹⁶² Opiskelijahuollon johtava kuraattori, sähköpostiviesti 9.12.2022.

¹⁶³ Opiskelijahuollon johtava kuraattori, sähköpostiviesti 9.12.2022.

¹⁶⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden tarvitsema opiskeluhuollollinen tuki on erilaista kuin lukiokoulutuksessa opiskelevien, koska opiskelijoiden profiili on erilainen. Ammatillisessa koulutuksessa on paljon aikuisia ja eri kulttuureista tulevia opiskelijoita ja heidän tuen tarpeensa on erilaista kuin nuorempien lukiolaisten tai kansantasomalaisten tarvitsema tuki. Aikuisopiskelijoilla on takanaan elettyä elämää ja siitä syystä heillä voi olla enemmän esimerkiksi perheeseen tai parisuhteeseen liittyviä ongelmia, mikä näkyy vastaanotolla. Maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla voi olla esimerkiksi vakavia traumoja, jotka ovat syntyneet jo heidän kotimaassaan. Heille tarjotaan kohdennettuja palveluja tarpeen mukaisesti. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat tulevat usein vastaanotolle esimerkiksi opettajan, ystävän tai perheen ohjaamana, kun taas lukio-opiskelijat hakeutuvat vastaanotolle pääosin itsenäisesti. Sekä ammatillisessa koulutuksessa että lukioissa yleisin psykologin vastaanotolle tullen syy on opiskelijan ahdistus tai masennus. Kuraattorin vastaanotolle tullaan yleisesti sosiaalisten suhteiden, opiskeluhaasteiden ja mielialaan liittyvien syiden vuoksi.¹⁶⁵

Opiskelijahuollossa toteutetaan omaa työtä koskeva itsearviointi vuosittain. Kevään 2022 tulosten mukaan hyviä arvioita asteikolla 1–5 opiskelijahuoltoryhmät antoivat muun muassa opiskelijahuoltoryhmän toimivuudesta (4,0). Hyvän arvion sai myös väittävä siitä, että oppilaitoksessa oli ohjeet kiusaamisen ja häirinnän vastaisiin toimiin. Moniammatillisen asiantuntijaryhmän kokoaminen sujui melko hyvin, ja niihin saadaan mukaan oppilaitoksen ulkopuolisia kumppaneita. Tosin itsearvioinnin tulosten mukaan Stadin AO:ssa moniammatillisia asiantuntijaryhmiä ei ole perustettu riittävästi, sillä vastauksissa se sai arvioksi 2,8.¹⁶⁶

Opetushenkilöstön, opinto-ohjaajan ja työvalmentajan tuki

Opiskelijahuollon palvelujen ohella erityisopettajat ovat keskeisessä roolissa opiskelijoiden oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisessa. He ovat usein osa opiskelijahuoltoryhmää ja osallistuvat monialaisiin asiantuntijaryhmiin. Erityisopettajan vastuulla on opiskelijan opintopolun suunnittelu yhdessä omaopettajan tai ryhmänohjaajan ja opinto-ohjaajan kanssa. Erityisopettaja on avainasemassa, jos ammatillisessa koulutuksessa on tarvetta muuttaa tai keventää opiskelijan opintoja tilapäisesti tai jos on tarvetta lyhentää opiskelupäivää jaksamisen vuoksi. Lukioissa erityisopettajan tehtävänä on muun muassa kartoittaa opiskelijan tuen tarpeita, jotta tämä saa tarvitsemansa tuen opintojen aikana sekä tarvittaessa tehdä ylioppilastutkintolautakunnalle lausunto ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyjä varten.¹⁶⁷

Opiskelijan jaksamisen kannalta on tärkeää, että opiskelusuunnitelma on realistinen. Opinto-ohjaajan rooli opiskelusuunnitelman laatimisessa on merkittävä. Hänen oh-

¹⁶⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁶⁶ Opiskeluhoollon itsearviointikyselyn tulokset 2022, toinen aste.

¹⁶⁷ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

jauksensa merkitys korostuu etenkin opintojen loppuvaiheessa, jolloin opiskelija tekee yhdessä opinto-ohjaajan kanssa suunnitelman jatko-opintojaan tai työelämään siirtymistä varten. Henkilökohtainen ohjaus helpottaa suunnitelmien laatimista.¹⁶⁸

Stadin AO:ssa aloitti vuoden 2021 helmikuussa 38 työvalmentajaa, joiden rooli keskittyy opiskelijoiden työssäoppimisen tukemiseen. Työvalmentaja on oppimisyhteisön jäsen ja osa oppimisen tuen palveluja. Työvalmentaja tekee yksilö- tai ryhmätyövalmennusta opiskelijan työvaltaisen opiskelun toteutumisen ja työhön sijoittumisen varmistamiseksi. Työvalmentaja myös vastaa opiskelijan HOKS:n päivittämisestä. Lisäksi valmennustyötä tehdään erilaisissa työelämälähtöisissä ympäristöissä yhdessä opettajien, työpaikkaohjaajien, työnantajien ja muiden tahojen kanssa. Käytännössä valmentajan tehtävä on ohjata ja auttaa opiskelijaa selvittämään ja etsimään sopivia työpaikkoja yhdessä opettajien kanssa. Työvalmentaja sovittaa yhteen opiskelijan tarpeet ja työtehtävän vaatimukset.¹⁶⁹ Työllään hän myös omalta osaltaan tukee opiskelijan hyvinvointia.

2.2.6 Toimialojen välinen yhteistyö on lisääntynyt

Yhteistyötä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan, sosiaali- ja terveystoimialan ja kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan toimijoiden kanssa on lisätty paljon. Niin sanotun Nuorten koronaexit -työn kanssa samaan aikaan käynnistettiin opiskelijahuollon työryhmä, joka tunnisti niitä asioita, joihin on panostettava. Kaupungin tasolla toimialojen asiantuntijoita koottiin yhteiseen Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketju -työryhmään.¹⁷⁰

Kaupunginvaltuuston marraskuussa 2022 hyväksymässä Helsingin tuoreimmassa hyvinvointisuunnitelmassa 2022–2025¹⁷¹ kasvatuksen ja koulutuksen toimialan, sosiaali- ja terveystoimialan, kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan sekä kaupunginkanslian Ohjaamon vastuulle on määritelty useita yhteisiä tavoitteita nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tällaisia ovat lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun yhteisten toimenpiteiden toteuttaminen, tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen oppilaitoksissa ja oppilaitoksissa tehtävä nuorisotyö. Lisäksi terveyden edistämisen tavoitteiksi on kirjattu muun muassa hyvinvointikahvilatoiminta, jolla edistetään nuorten terveellisiä elintapoja, esimerkiksi ”unikoulut”, ravitsemus, ehkäisy, mielen hyvinvointi ja liikkuminen. Lisäksi on tarkoitus tukea aikuistuvien nuorten terveyttä ja toimintakykyä tarjoamalla ohjausta ja neuvontaa sekä rakentaa kaupungin nuorten palveluissa digitaalisia palveluja virka-ajan ulkopuolelle yhteistyössä kumppaneiden kanssa. Hyvinvointisuunnitelman toteutumisen edistymisestä raportoidaan kerran vuodessa.¹⁷²

¹⁶⁸ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁶⁹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁷⁰ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022.

¹⁷¹ Kvsto 16.11.2022 § 277.

¹⁷² Hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta kaikille. Helsingin hyvinvointisuunnitelma 2022–2025. Tavoitteet, toimenpiteet, keskeiset mittarit ja vastuutahot.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kasvatuksen ja koulutuksen sekä sosiaali- ja terveystoimialan kesken on luotu yhteiset johtamisrakenteet, yhteiset tavoitteet työlle sekä sovittu yhteiset työskentelyn painopisteet. Syksyllä 2022 neuvoteltiin yhteisestä ohjeistuksesta muun muassa lievän ja keskivaikean mielenterveyden häiriön rajasta siten, että lievät tapaukset hoidetaan opiskeluhuollossa, ja keskivaikeiden ja vaikeiden tapausten kohdalla ohjataan sosiaali- ja terveystoimialan palveluihin.¹⁷³ Opiskelijahuollossa on työstetty erillistä nuorten palveluketjumallia, jossa opiskeluhuolto on mukana.¹⁷⁴

Opiskelijan hyvinvointiin liittyvissä asioissa oppilaitos toimii matalalla kynnyksellä siten, että opiskelija voi olla yhteydessä opiskelijahuoltoon, ja yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimialan kanssa opiskelijahuollosta ohjataan opiskelija tarvittaessa jatkohoitoon. Yksilökohtaisessa opiskelijahuollossa opiskelijan suostumuksella hänen tukeen voidaan perustaa monialainen asiantuntijaryhmä, joka koostetaan opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan eri asiantuntijoista, ja opiskelijan huoltajat otetaan mukaan aina mahdollisuuksien mukaan. Monialaiseen asiantuntijaryhmään voi osallistua ammattilaisia myös sosiaali- ja terveystoimialan puolelta, kuten esimerkiksi lastensuojelun, aikuissosiaalityön tai jälkihuollon ammattilaisia. Näin opiskelija saa moniammatillista apua ongelmaansa.¹⁷⁵

Sosiaalityön ja lastensuojelun palveluita on liitetty yhteistyöhön oppilaitosten kanssa esimerkiksi konsultoimalla ja kutsumalla monialaiseen asiantuntijaryhmään. Joillekin oppilaitoksille on perustettu ns. alueellinen kumppanuusverkosto, jossa on mukana kaupungin muita toimialoja ja palveluita sekä järjestöjä, kuten etsivä nuorisotyö ja Aseman lapset ry.¹⁷⁶

Moniammatillisuuden lisääminen liittyy myös oppivelvollisuuden laajentumiseen. Koska toiselle asteelle siirtyminen ei ole enää nuoren oma asia, eri ammattiryhmien palveluja saatetaan tarvita oppivelvollisuuden varmistamiseksi ja opiskelijan tukemiseksi. Opiskelijahuollon edustajien mukaan erityisesti Stadin AO:lle tämä on iso tehtävä. Uuden koulutusmuodon käynnistämisen lisäksi on jouduttu tekemään taloudellisia sopeuttamistoimenpiteitä. Vaikka tutkintokoulutukseen valmentavaan TUVA-koulutukseen budjetoitiin alun perin kaksi opiskelijahuollon työntekijää, vain yhden palkkaamiseen saatiin rahoitus. Moniammatillinen yhteistyö on kuitenkin käynnistynyt sosiaali- ja terveystoimialan eri ammattiryhmien kanssa, ja opiskelijahuollossa sitä pidetään varsin tärkeänä. Yhteistyötahoja ovat muun muassa sosiaalityöntekijät lastensuojelun jälkihuollossa, aikuissosiaalityössä ja perhesosiaalityössä.¹⁷⁷

Seitsemän kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan nuorisotyöntekijää on ollut kevästä 2022 jalkautuneena oppilaitoksiin. Heidän työpanoksensa on koettu tärkeäksi, ja oppilaitoksissa on koettu, että heidän tulisi olla tavoitettavissa useamman päivän, koska

¹⁷³ Johtavan psykologin kommentti muistiolounnokseen 20.1.2023.

¹⁷⁴ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

¹⁷⁵ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁷⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁷⁷ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

työ perustuu siihen, että he olisivat nuorille tuttuja ja helposti lähestyttäviä. Oppilaitosten kesken on kilpailua siitä, mitkä oppilaitokset saavat nuorisotyöntekijän.¹⁷⁸ Rahoitus seitsemälle ohjaajalle on luvuvuodelle 2022–2023. Tavoitteena on, että kokeilua nykyisillä kouluilla saataisiin jatkettua ainakin toisen luvuvuoden ajan, koska nykyisellään kokeilu on liian lyhyt.¹⁷⁹

2.2.7 Oppivelvollisuus edellyttää oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä

Tavoite koskee toista astetta merkittävästi, sillä vuonna 2021 voimaan astunut toisen asteen oppivelvollisuus ohjaa oppilaitoksen ja huoltajan tiiviiseen yhteistyöhön. Alaikäisen kohdalla huoltaja vastaa oppivelvollisuuden suorittamisesta ja koulutuksen järjestäjän tulee olla yhteydessä huoltajaan, mikäli oppivelvollisen opinnot eivät etene. Poissaoloja ja opintojen etenemättömyyttä selvitetään yhdessä oppilaitoksen, opiskelijan ja huoltajan kesken. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala ja sosiaali- ja terveystoimiala ovat tuottaneet psykoedukatiivisia¹⁸⁰ videoita nuorten kasvun tukemisesta huoltajille. Syksyllä 2022 alkavassa ohjattu omahoito -pilotissa huoltajat ovat mukana. Yksinäisyyden ehkäisemiseen tähtäävässä School to Belong -ohjelmassa järjestetään huoltajille koulutusta. Toistaiseksi on järjestetty vain etäkoulutuksia.¹⁸¹

Itsearvioinnin tulokset

Opiskelijahuollon itsearvioinnin kevään 2022 tulosten mukaan asteikolla 1–5 kaikkein heikoimmat arvosanat sai huoltajien osallisuus opiskelijahuollossa (2,8) ja poissaoloihin puuttumisen yhteistyömalli (2,9). Kun tarkastellaan erikseen ammatillisessa koulutuksessa opiskelijahuoltoryhmien antamia arvioita, havaitaan, että ne olivat selvästi matalammat kuin lukioiden, ja erityisen heikosti toteutui huoltajien osallisuus opiskelijahuollossa, joka sai arvion 1,8.¹⁸²

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön mukaan lukioissa kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö on pääosin sujuvaa ja säännöllistä. Wilma on aktiivisesti käytössä ja toimiva viestintäkanava, josta löytyvät työjärjestys, tietoa luvuvuoden suunnitelmasta, tapahtumista, ja tukea eri tilanteissa tarjoavasta henkilöstöstä. Vanhempainiltoja järjestetään luvuvuoden alussa ja osallistuminen niihin on runsasta. Huoltajat kutsutaan kouluilla opiskelijan asiassa järjestettäviin tapaamisiin ja neuvotteluihin mukaan aina tarpeen vaatiessa.¹⁸³

Stadin AO:ssa järjestetään luvuvuoden alussa niin sanottuja kotiväeniltoja huoltajille, mutta alaikäisten opiskelijoiden vähäisestä määrästä johtuen näihin osallistutaan

¹⁷⁸ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan kuraattorin haastattelu 20.6.2022.

¹⁷⁹ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

¹⁸⁰ Psykoedukaatio tarkoittaa tiedon jakamista mielenterveydestä ja mielenterveyteen vaikuttavista asioista, sillä erilaisista taustoista, kokemuksista ja koulunkäyntihistoriasta johtuen kaikilla ihmisillä ei ole samanlaista käsitystä mielenterveydestä ja siihen vaikuttavista asioista <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttaneiden-mielenterveys/maahanmuuttaneiden-mielenterveyden-edistaminen/psykoedukaatio> (luettu 30.1.2023).

¹⁸¹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot ja opiskelijoiden hyvinvointipäällikön kommentti muistiolounnokseen 20.1.2023.

¹⁸² Opiskeluhoollon itsearviointikyselyn tulokset 2022, toinen aste.

¹⁸³ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön sähköpostivastaus 1.11.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

melko vähän. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden huoltajien suomen kielen taidon puutteet heikentävät osaltaan osallistumista. Huoltajat kutsutaan yksilölliseen monialaiseen asiantuntijaryhmään mukaan. Toisinaan yhteistyötä vaikeuttaa kieli- ja kulttuurimuuri, ja samasta syystä huoltajilla voi olla vaikeuksia tukea nuortaan opinnoissa. Huoltajilla ei aina ole riittävästi tietoa suomalaisesta koulujärjestelmästä, oppilaan oikeuksista ja velvollisuuksista. Opiskelijahuollon mukaan tähän tarvitaan psykoedukatiivista koulutusta.¹⁸⁴

Elokuun alusta 2021 voimaan tullut oppivelvollisuuslaki toi uusia lakisääteisiä velvoitteita huoltajille ja koulutuksen järjestäjille sekä heidän väliseensä yhteistyöhön. Laki on ohjannut tiiviimpään yhteistyöhön huoltajien kanssa, koska huoltaja vastaa oppivelvollisuuden suorittamisesta ja koulutuksen järjestäjän tulee olla yhteydessä huoltajaan, mikäli oppivelvollisen opinnot eivät etene. TUVA-opiskelun myötä erityisen haasteellisten opiskelijoiden asioissa yhteistyötä on tarpeen edelleen kehittää sekä huoltajien kanssa että sosiaali- ja terveystoimialan kanssa. Opiskelijahuollon esihenkilöt ovat olleet mukana kaupunkitasolla lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjutyöryhmässä. Toistaiseksi se on keskittynyt enemmän lasten palveluketjujen kehittämiseen, ja nuorten palvelut ovat jääneet paitsioon.¹⁸⁵

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan tärkeimmät edelleen kehittämistä vaativat asiat nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ovat toisen asteen oppilaitosten ja huoltajien välinen yhteistyö, yhteistyö sosiaali- ja terveystoimialan sekä vanhempien kanssa psykoedukatiivisessa tuessa sekä turvallisuuskulttuurin vahvistaminen. Tärkeää olisi myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten monialainen tuki opintojen siirtymävaiheessa toiselle asteelle, joka sujuvoittaisi opintojen aloittamista ja niihin kiinnittymistä.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

¹⁸⁵ Opiskelijoiden hyvinvointipäällikön ja johtavan psykologin haastattelu 26.10.2022.

¹⁸⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on edistetty kaupunkistrategian ja talousarvion 2022 tavoitetta vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa. Yksilöllistä tukea toisella asteella on lisätty. Opiskelijahuollon palvelujen saatavuutta pyritty parantamaan lisäämällä henkilöstöä ja lisäkouluttamalla heitä antamaan tukea hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Talousarvion 2022 tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä, joilla pyritään vahvistamaan opiskelijoiden hyvinvointia toisella asteella, on lisätty. Suuri osa toimenpiteistä liittyy koronapandemiasta palautumiseen, mutta osaa on toteutettu myös vuonna 2021 voimaan tulleen oppivelvollisuuslain takia.

Opiskeluhuollon palveluihin ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseen kohdistuu paljon paineita, joihin on pyritty vastaamaan monin keinoin opiskeluhuollossa. Erityisesti koronapandemian jälkeen yksilöllinen työ on lisääntynyt. Opiskeluhuollon psykologien määrä ei kuitenkaan vastaa tarvetta, eikä opiskelijoiden pääsy psykologin palvelun piiriin toteudu lakisääteisessä määrääjassa. Tämän johdosta voidaan todeta, että opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemisessa ja sitä myötä myös varhaisen vaiheen hyvinvointia tukevien palvelujen saatavuudessa on puutteita.

Opiskelijoiden psyykinen hyvinvointi on heikentynyt erityisesti viime vuosina, joten mielenterveyspalvelujen tarve on jatkuva. Opiskelijahuollossa lisäksi kannatellaan myös vakavammin oireilevia, joilla ongelmat saattavat pahentua, koska jatkohoitoon pääsy esimerkiksi Nuorisoasemalle on ollut vaikeaa. Helsingin nuorten perustason mielenterveyspalveluissa on puutteita.

Koronatoipumismäärärahan ohella käytössä on ollut myös muuta erityisrahoitusta opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseen. Esimerkiksi osa määrärahoilla palkatusta henkilöstöstä on määräaikaista ja osa toiminnasta perustuu kokeiluihin. Käynnistettyjen tukitoimenpiteiden jatkuvuus ei arvioinnissa selvinnyt.

Yksilöllistä tukea on lisätty opiskelijahuollossa

Lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa on vahvistettu opiskelijoiden yksilöllistä tukea hyödyntämällä aiempaa enemmän monialaista työtä yksilöllisessä opiskelijahuollossa. Oppilaitoksessa kutsutaan koolle monialainen asiantuntijaryhmä tapaus- tai yksilökohtaisesti. Ryhmässä toimii pedagogisen puolen ja opiskelijahuollon edustaja sekä tarvittaessa muita asiantuntijoita, kuten sosiaalitoimen edustajia tarpeen ja opiskelijan toiveen mukaisesti.

Toisella asteella on pyritty parantamaan lisäämällä opiskelijahuollon työntekijöiden koulutusta opiskelijan hyvinvoinnin tukemiseksi ja lisäämällä suunnitelmallista yhteisöllistä opiskelijahuoltotyötä. Oppilaitosten opiskelijahuoltotyössä työskentelee hyvinvoinnin asiantuntijoita, joiden ammattiosaamista on vahvistettu erilaisin koulutuksin. Kaikki kuraattorit ja psykologit on koulutettu hyväksymis- ja omistautumisterapiaan (HOT-koulutus), ja yli puolet terveydenhoitajista on saanut menetelmään lyhyen

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

koulutuksen. Osa erityisesti terveydenhoitajista on suorittanut masennusoireilun hoitoon tarkoitettua interpersonaalinen ohjanta -koulutuksen (IPC), ja päihde- ja mielen-terveysongelmia hoitavat psykiatriset sairaanhoitajat ovat erikoistuneet antamaan interpersonaalista terapiaa (IPT-N). Näiden rinnalla näyttöön perustuvista menetelmistä hyödynnetään lisäksi ryhmille suunnattuja restoratiivisia menetelmiä yleisesti ja Cool Kids Chilled-menetelmää jossakin määrin. Muutamassa oppilaitoksessa pilotoidaan keväällä 2023 ohjattua omahoito -menetelmää ja interventionavigaattoria.

Yhteisöllisyyttä edistetään hyvinvointikahviloiden avulla

Opiskelijoiden yhteisöllisyyttä ja osallisuutta oppilaitoksen arjessa on edistetty käynnistämällä kaikissa oppilaitoksissa hyvinvointikahviloita. Hyvinvointikahvila on matalan kynnyksen kohtaamispaikka ja tila, jossa on paikalla aikuinen nuoria varten, ja jossa järjestetään tapahtumia ja keskusteluja. Hyvinvointikahvilan idea on säännöllisyys, ja joissakin oppilaitoksissa niitä järjestetäänkin viikoittain. Opiskelijat ja oppilaitosten henkilökunta pitävät hyvinvointikahvilatoimintaa hyvänä, joskin joissakin toimipaikoissa on epäselvyyttä vastuunjaosta toiminnan järjestämisessä.

Koronapandemia viivästytti monien nuorten opintoja, mutta keskeyttäminen ei juurikaan lisääntynyt. Koronapandemiasta palautumista on edistetty lisäämällä monialaisuutta opiskelijahuollossa ja oppilaitoksen arjessa lisäämällä yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen sosiaalityön ja lastensuojelun sekä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan nuorisopalvelujen kanssa. Oppilaitoksiin on lisäksi palkattu yhteiskuraattoreita, arkiohjaajia, monikielisiä ohjaajia ja uudenlaisena toimintamuotona liikuntacoacheja. Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kanssa yhteistyötä tehdään esimerkiksi kokeillen nuoriso-ohjaajan työn tuomista oppilaitokseen. Osa uusista toimintamuodoista on kokeiluja ja työntekijät määräaikaista.

Opiskelijahuollon henkilöstöä on lisätty, mutta psykologeista on pula

Opiskelijat eivät ole päässeet opiskelijahuollon palveluihin lakisääteisessä määräajassa, ja erityisen heikkoa pääsy on ollut psykologin palveluihin. Kuraattorien, terveydenhoitajien ja psykiatristen sairaanhoitajien määrää on lisätty 2021–2022, minkä johdosta heidän palvelujensa piiriin pääsyn ennakoitaan jatkossa paranevan. Määrän kasvattamiseen on ollut syynä se, että vuonna 2022 kuraattoreiden mitoitus tuli lakisääteiseksi, ja terveydenhuoltajamitoitus ohjeelliseksi. Psykologimitoitus tulee lakisääteiseksi syksyllä 2023, mutta heidän saatavuudessaan on runsaasti haasteita. Opiskelijahuollossa ennakoitaan, ettei mitoitukseen tulla pääsemään. Työvoimasta kilpailevat yksityisten terveysasemien ohella esimerkiksi muut kaupungit ja jopa kaupungin oma työterveysliikelaitos. Lääkäreistä on ollut suuri pula Helsingissä jo varsin pitkään.

Toisen asteen opiskelijoiden on määrä saada opiskelijahuollosta hyvinvointiinsa ja alkaviin mielen-terveyden haasteisiin matalan kynnyksen apua, ja tarvittaessa ohjata hänet eteenpäin. Arvioinnin mukaan opiskelijahuollossa joudutaan kannattelemaan opiskelijoita, jotka liian pitkään odottaessaan hoitoon pääsyä saattavat tarvita jo eri-

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

koissairanhoidon palvelua. Vaikeammin oireilevia ei kuitenkaan saada ohjattua jatkohoitoon, koska keskivaikeita mielenterveysongelmia hoitava Nuorisoasema on ollut ruuhkautunut.

Yhteistyötä on lisätty sosiaali- ja terveystoimialan sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kanssa

Yhteistyö opiskelijoiden asioissa oppilaitostasolla on tiivistynyt esimerkiksi useiden sosiaalipalveluja antavien tahojen kanssa. Tälle yhteistyölle nähdään myös lisäämistarpeita, syynä ovat muun muassa oppivelvollisuuslain velvoitteet. Tämän ohella oppilaitoksissa on alkanut toimia eri alojen henkilöstöä, kuten arkiohjaajia ja nuorisotyöntekijöitä. Kasvatuksen ja koulutuksen ja sosiaali- ja terveystoimialan kesken on sovittu yhtenäisistä johtamisrakenteista. Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjun kehittäminen on meneillään. Syksyllä 2022 käynnistyi yhteisten tavoitteiden laadinta kasvatuksen ja koulutuksen toimialan ja kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kanssa nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Kaupungin tuoreen hyvinvointisuunnitelman mukaisesti nuorten, myös opiskelijoiden hyvinvoinnista huolehtiminen on osa kaupunkitasoista hyvinvointisuunnitelmaa ja usean toimialan vastuulla.

Oppilaitoksen ja kodin välisessä yhteistyössä on kehitettävää Stadin AO:ssa

Oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä nuoren kasvun tukemiseksi on lisätty, sillä oppivelvollisuuslain muutoksen myötä huoltajalla on 1.8.2022 alkaen vastuu alaikäisen nuorensa oppivelvollisuuden suorittamisesta, ja oppilaitoksella vastuu ottaa yhteyttä, mikäli opinnot eivät etene. Tätä varten on tuotettu videomateriaalia huoltajille, ja heitä on otettu mukaan opiskelijoiden hyvinvoinnin lisäämiseen liittyviin hankkeisiin, kuten omahoitopilotti ja School to Belong. Huoltajien osallistuminen oppilaitoksen toimintaan erityisesti Stadin AO:ssa on melko vähäistä. Oppilaitoksen ja huoltajien välinen yhteistyö nähdään kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla yhdeksi tärkeimmistä kehitettävistä asioista. Tämä edellyttää muun muassa sitä, että huoltajat saavat tietoa suomalaisesta koulujärjestelmästä, oppilaan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vahvistusta opiskelijan tukemiseksi. Stadin AO:n opiskelijoista 43 prosenttia on muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä. Vanhemmille suunnatulla psykoedukaatiivisella koulutuksella on pyritty vastaamaan tähän, mutta toistaiseksi sitä on ollut saatavilla vain etäkoulutuksena.

Opiskelijoiden hyvinvointi ei vielä näytä parantuneen

Läsnäopintoihin palaaminen etäopiskeluvaiheiden jälkeen lisäsi oppilaitosten mahdollisuuksia yhteisöllisyyden parantamiseen. Lukioissa koettu yksinäisyys on viime vuosina hiukan vähentynyt. Amisbarometrin Stadin AO:ta koskevia tuoreimpia tuloksia ei ollut mahdollista verrata aiempiin, mutta yhteisöllisyyden kokemus on vuoden 2022 tuloksissa hyvällä tasolla. Vaikka Helsinki Mission toteuttaman yksinäisyyskyselyn mukaan 15 prosenttia opiskelijoista kokee edelleen vakavaa yksinäisyyttä,

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

opiskelijoista lähes 40 prosenttia on sitä mieltä, että oppilaitos on tehnyt toimia yksinäisyyden vähentämiseksi. Opiskelija puhuu huolistaan mieluummin ystävälleen, mutta merkittäviä henkilöitä olivat myös koulupsykologi, opettaja tai kuraattori. Pääkaupunkiseudun lukiokyselyn Helsingin lukioita koskevat tulokset ovat viime vuosina hieman parantuneet.

Opintojen keskeyttäminen lukioissa on lisääntynyt lukuvuodesta 2019–2020 lähtien, kun taas ammatillisessa koulutuksessa nuorten keskeyttäminen hieman väheni vuodesta 2019 vuoteen 2021. Koronapandemia on vaikuttanut enemmän kuitenkin opintojen viivästymiseen. Amisbarometrin mukaan useat opiskelijat vastasivat, että uupumus (noin 30 %) tai mielenterveysongelmat (noin 23 %) ovat hidastaneet opintojen etenemistä. Lähes puolet lukiolaisista arvioi koronapandemian vaikeuttaneen opiskelua vielä syksyllä 2021 toimialan oman kyselyn mukaan.

Nuorten mielenterveyspalvelujen palveluketjua ja hoidon porrastusta on kehitetty osana lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämistyötä. Työ on yhä kesken. Tutkimuksin on osoitettu, että mielenterveyspalvelun saannissa on katkos, kun asiakas täyttää 18 vuotta. Tämän vuoksi nuorten ja aikuisten mielenterveyspalvelut on tärkeää nähdä kokonaisuutena. Mikäli toisen asteen oppilaitoksiin voidaan turvata psykologipalvelut, varmistaa muiden varhaisen tuen nuorten palvelujen toimivuus ja Nuorisoasemalle keskivaikeisiin mielenterveyspalveluihin tarvittavat resurssit, nuorten hyvinvoinnin edistäminen helpottuu.

ARVIONTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET**Arviointikäynnit ja haastattelut:**

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022.

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikkö, ruotsinkielisen vapaan sivistystyön ja lukiokoulutuksen päällikkö, johtava tietosuunnittelija/ Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 10.5.2022 (alkuhaastattelu).

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikkö ja johtava kuraattori (johtava psykologi paikalla vain haastattelun alussa) / Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 20.6.2022.

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikkö ja johtava psykologi 26.10.2022.

Opiskelijoiden hyvinvointipäällikkö, johtavat kuraattorit ja opiskeluterveydenhuollon osastonhoitajat 7.11.2022.

Muut lähteet:

Hakulinen, T., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. ja Vaara, S., Poikkeavat olosuhteet – tutut palvelut, Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon seurantatutkimus 2021, 2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144494/URN_ISBN_978-952-343-890-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Helsingin hyvinvointisuunnitelma 2022–2025. <https://www.hel.fi/static/kanslia/hyte/helsingin-hyvinvointisuunnitelma-2022%E2%80%932025.pdf> (luettu 4.1.2023).

Helsingin kaupungin raportti opiskelijoiden yksinäisyyskyselyn tuloksista, 2022. School to Belong. Helsinki Missio.

Kestilä L., Härmä V. & Rissanen, P. (toim.), Covid19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, THL, syksy 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevät_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Koronapandemian vaikutukset kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan muistio.

Kouluterveyskysely 2021. Katsaus lasten ja nuorten hyvinvointiin ja terveyteen Helsingissä, 2021. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_10_26_Tilastoja_12_Maatta.pdf

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Opiskeluterveydenhuollon opas 2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162957/STM_2021_14_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opiskeluhuoltopalveluissa –OPA 2022 -seurannan tuloksia. THL 32/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144575/URN_ISBN_978-952-343-898-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan. Nuorten elinolot -vuosikirja 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Puolakanaho, A., Kiuru, N. ja Lappalainen P., HOT-pohjaiset verkko- ja mobiili-interventiot nuorten koulutyön tukena. Tieteelliset artikkelit. Psykologia 54/2019. https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/puolakanaho_kiuru_lappalainen_suomi.pdf

Ranta, K., Marttunen, M., Seilo, N. & Koskinen, T. Nuorten ahdistuksen ja depression lyhytpsykoterapiat perusterveydenhuollossa. Suomen lääkirlehti 49/2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/339785/SLL492021_2959.pdf?sequence=1

Helsingin Tulevaisuuden sote-keskus. Oma-arvioinnin raportointi, Helsinki 29.9.2022 https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-09/Helsingin%20Tulevaisuuden%20sote-keskus_Oma-arvioinnin%20raportti_syksy%202022_0.pdf (luettu 24.1.2023).

Yhteinen lähestymistapa monitoimijaiseen / monialaiseen arviointiin - esimerkkinä Australian Common Approach -malli. Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma, THL 2019. <https://thl.fi/documents/605877/3817914/M%C3%A4kel%C3%A4.pdf/8dd704aa-ab8e-46fe-8a50-d61d483a4d0d> (luettu 11.10.2022).

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

LIITTEET

Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe
PKS-HUS arviointi/Helsinki Toisen asteen opiskelijoiden hyvinvointi
Arvioinnin valmistelijat: Liisa Kähkönen ja Tarja Palomäki
Suunnitelman laatija: Liisa Kähkönen
Arvioinnin ohjausryhmä: PKS-HUS ohjausryhmä
Valmistumisaika (arvio kuukaudesta, jona muistio toimikunnassa): 2/2023
Arviointiaiheen tausta, arvioinnin kohde ja rajaus
Nuorten kokema ahdistuneisuus ja yksinäisyys ovat lisääntyneet merkittävästi koronapandemian aikana. THL on laatinut useita selvityksiä koronapandemian vaikutuksista lasten ja nuorten hyvinvointiin. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehityksestä saa järjestelmällisintä tietoa joka toinen vuosi laadittavasta kouluterveyskyselystä. Helsingiläisiä koskevien tulosten mukaan nuorten kokema yksinäisyys on yleistynyt selkeästi, ja kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, mieliala-ailahtelut ja masennusoireilu ovat yleistyneet entisestään. Toisen asteen opiskelijoiden itsetunnon taso on matalampi kuin koko maassa keskimäärin tai muualla pääkaupunkiseudulla ja koulu-uupumus on lisääntynyt. Nuorten keskusteluyhteys vanhempien kanssa on heikentynyt, häirinnän kokemukset ovat yleistyneet ja vanhempien aiheuttaman väkivallan kokemukset ovat yleistyneet¹⁸⁷. Vaikeudet sekä mielialassa että koulutyössä ovat selvästi lisääntyneet toisella asteella 2017–2021.   Helsingin talousarviossa 2022 todetaan, että mielenterveyteen liittyvien resurssointien vahvistaminen, lasten ja nuorten oppimisvajeen vähentäminen ja nuorten työllisyyden vahvistaminen ovat keskeisiä hyvinvoinnin edistämisen teemoja. Kaupunkistrategian 2021–2025 mukaan erillisestä koronapalautumisen kokonaisuudesta osoitetaan resurssit koronapandemian aiheuttaman lasten ja nuorten oppimis- ja hyvinvointivajeen korjaamiseksi. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on valinnut viisi keskeisintä painopistettä talousarviossa 2022 (s. 181). Niistä yksi on <i>oppijoiden hyvinvoinnin vahvistaminen</i>. Strategian mukaan lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa kehitetään opiskelijoiden yksilöllistä tukea, lisätään varhaisen vaiheen mielenterveyspalvelujen ja lyhytpsykoterapian saatavuutta ja saavutettavuutta ja laajennetaan matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita.   Kaupunginhallitus myönsi koronatoipumismäärärahaa kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 17 miljoonaa euroa vuosina 2022–2023 käytettäväksi. Toimialalla määräraha on jaettu eri asteille ja erikseen ammatilliselle koulutukselle ja lukiokoulutukselle seuraavasti: - Suomenkielinen lukiokoulutus 1 421 000 euroa - Ruotsinkielinen lukiokoulutus 158 000 euroa - Ammatillinen koulutus 3 213 000 euroa

¹⁸⁷ https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_10_26_Tilastoja_12_Maatta.pdf (luettu 6.4.2022).

ARVIONTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

- Toisen asteen oppilashuolto 894 000 euroa.¹⁸⁸

Määrärahaa varattiin joustaviin opetus- ja tukijärjestelyihin suomenkielisissä lukioissa 906 000 euroa, ruotsinkielisissä lukioissa 62 000 euroa ja ammatillisessa koulutuksessa 1 713 000 euroa. Määrärahasta monikielisten ohjaajien palkkaamiseen varattiin suomenkielisessä lukiokoulutuksessa 515 000 euroa, ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa 46 000 euroa ja ammatillisessa koulutuksessa 1 500 000 euroa. Opiskelijahuollon henkilöstön lisäämiseen varattiin suomenkielisellä toisella asteella 894 000 euroa ja ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa 50 000 euroa.¹⁸⁹

Talousarvion 2022 mukaan kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on tarkoitus vahvistaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta, jotta oppijat kokevat kuuluvansa luokka-/oppimisyhteisönsä. Toimiala on asettanut sitovaksi tavoitteeksi ”Lasten ja nuorten hyvinvointi paranee”, mutta sen mittareista vain yksi, lukioihin liittyvä, liittyy arviointiaiheeseen: opiskelijan kokemus omasta osallisuudestaan oppimisprosessissa on kaupunkitasolla vähintään koronapandemiaa edeltävällä tasolla (asiakaskokemuskyselyn 2020 tuloksen keskiarvo 4,9).

Talousarvion 2022 mukaan palautumista on tarkoitus edistää yhteisöllisellä opiskeluhuollolla, opiskeluhuoltohenkilöstön yksilöllisellä työllä sekä moniammatillisella ohjauksella ja koulun eri ammattialaisten yhteistyöllä koulupäivän aikana. Psykologi- ja kuraattoripalveluiden tarve on kasvanut. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan on tarkoitus tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kesken toisen asteen oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Nuorten hyvinvointia vahvistetaan myös kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä. Lukio- ja ammatillisissa opinnoissa kehitetään opiskelijoiden yksilöllistä tukea, jotta opiskelijat eivät keskeyttäisi opintojaan. Lukioissa negatiivinen keskeyttämisen tavoitetaso on enintään yksi prosentti ja ammatillisessa koulutuksessa alle 19-vuotiailla tavoitetaso on 5,4. Tavoitteen toteutumista tarkasteltiin ammatillisen koulutuksen osalta tarkastuslautakunnan vuoden 2021 arvioinnissa. Arvioinnin tuloksena oli, että vaikka ohjausta on kehitetty, opiskelijoiden ohjaus ei ole vielä riittävää, ja opintojen keskeyttäminen on ollut tavoiteltua suurempaa.

Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

Onko kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla edistetty kaupunkistrategian ja talousarvion 2022 tavoitetta vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa?

Osakysymykset:

1. Onko opiskelijoiden yksilöllistä tukea lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa kehitetty kaupunkistrategian tavoitteen mukaisesti?
2. Onko opiskelijoiden varhaisen vaiheen mielenterveyspalvelujen saatavuutta lisätty toisen asteen opiskelijahuollossa kaupunkistrategian tavoitteen mukaisesti?

¹⁸⁸ Khs 10.1.2022 § 2.

¹⁸⁹ Kasko tj 16.02.2022 § 17.

ARVIOINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

3. Onko kasvatuksen ja koulutuksen toimiala käynnistänyt tai käynnistämässä talousarvion 2022 mukaisia toimenpiteitä opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi?

Osakysymyksen 1 kriteerinä on, että lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa on haastattelujen mukaan kehitetty opiskelijoiden yksilöllistä tukea. Osakysymyksen 2 kriteerinä on, että toisen asteen opiskelijahuollossa on lisätty opiskelijoiden varhaisen vaiheen mielenterveysongelmien hoidon osaamista.

Osakysymykseen 3 vastataan tarkastelemalla, onko kasvatuksen ja koulutuksen toimiala talousarvion 2022 mukaisesti käynnistänyt tai käynnistämässä seuraavia toimenpiteitä:

- vahvistanut opiskelijoiden yhteisöllisyyttä ja osallisuutta oppilaitoksen arjessa
- edistänyt koronapandemiasta palautumista yhteisöllisellä ja yksilöllisellä sekä moniammatillisella opiskeluhuollolla sekä oppilaitoksen eri ammattilaisten yhteistyöllä koulupäivän aikana
- parantanut opiskelijahuollon palvelujen saatavuutta
- lisännyt yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimialan ja kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kanssa nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja
- lisännyt oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä nuoren kasvun tukemiseksi.

Arvioinnissa tarkastellaan opiskelijahuollon palvelujen piiriin pääsyä ja henkilöstömitoituksen toteutumista. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskelijahuollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Terveystoimialassa (1326/2019) todetaan, että opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

Arvioinnin taustaksi tarkastellaan opiskelijoiden yksinäisyyden, koulu-uupumuksen, ahdistuneisuuden, osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kehitystä kouluterveyskyselyjen ja muiden toista astetta koskevien kyselyjen tulosten perusteella.

Arviointiaineisto

Arviointiaineistona käytetään THL:n kouluterveyskyselyjen 2017–2021 tuloksia, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tilastotietoja ja asiakaskokemuskyselyjen tuloksia, opiskelijahuollon haastatteluja sekä Amisbarometriä ja pääkaupunkiseudun lukiokyselyn tuloksia. Arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta saatava materiaali on osa arviointiaineistoa.

Onko aiheesta annettu viimeisen viiden vuoden aikana suosituksia, joiden seuranta on tarpeen?

Vuoden 2018 arviointikertomuksessa annettiin Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin liittyen kahdeksan suositusta. Näistä arvioinnissa tulee tarkasteltavaksi suositus

- kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tulee lisätä oppilas- ja opiskeluhuollon psykologipalvelujen saatavuutta.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Miten tuloksellisuusnäkökulmat otetaan huomioon?

Arvioinnissa tarkastellaan koronapandemiasta palautumisen määrärahojen käyttöä ja opiskelijoiden hyvinvoinnin kehitystä. Näiden välillä ei kuitenkaan oleteta olevan suoraa yhteyttä, vaan tarkastellaan, onko määrärahoilla luotu edellytyksiä opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseksi.

Miten kunnan koko toiminnan näkökulma otetaan huomioon, eli oman toiminnan lisäksi mahdollinen osallistuminen kuntien yhteistoimintaan sekä muu omistukseen, sopimukseen ja rahoittamiseen perustuva toiminta?

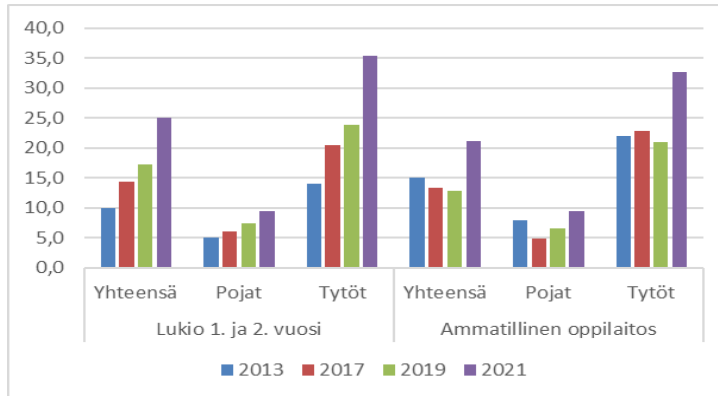
Kaupungin opiskelijahuolto vastaa osasta yksityisten lukioiden opiskeluhuoltoa. Arvioinnissa harkitaan, onko tarpeen kerätä tietoa erikseen vielä yksityisistä lukioista.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

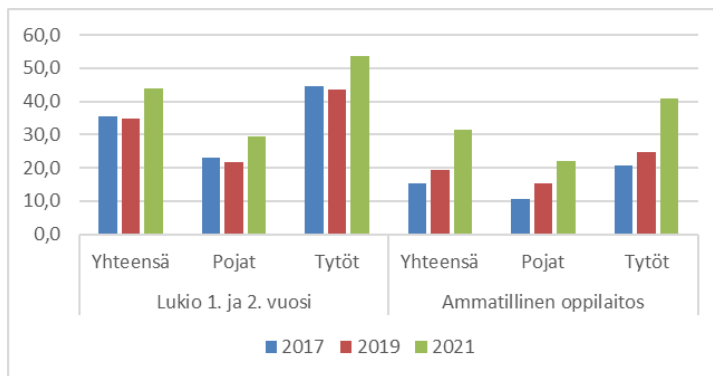
Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Liite 2 Kuvia ja taulukoita

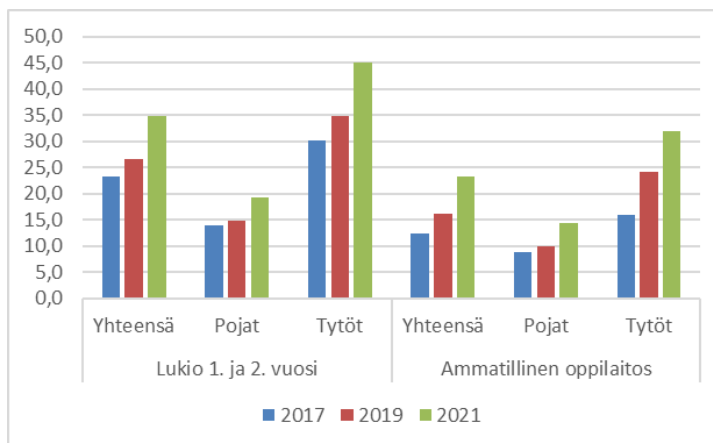
Kouluterveyskyselyn tuloksia helsinkiläisistä toisen asteen opiskelijoista¹⁹⁰

Kuvio 10 Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus %, 2013–2021

Kuvio 11 Opintojen merkityksen väheneminen % 2017–2021

Kuvio 12 Riittämättömyden tunne opiskelijana % 2017–2021

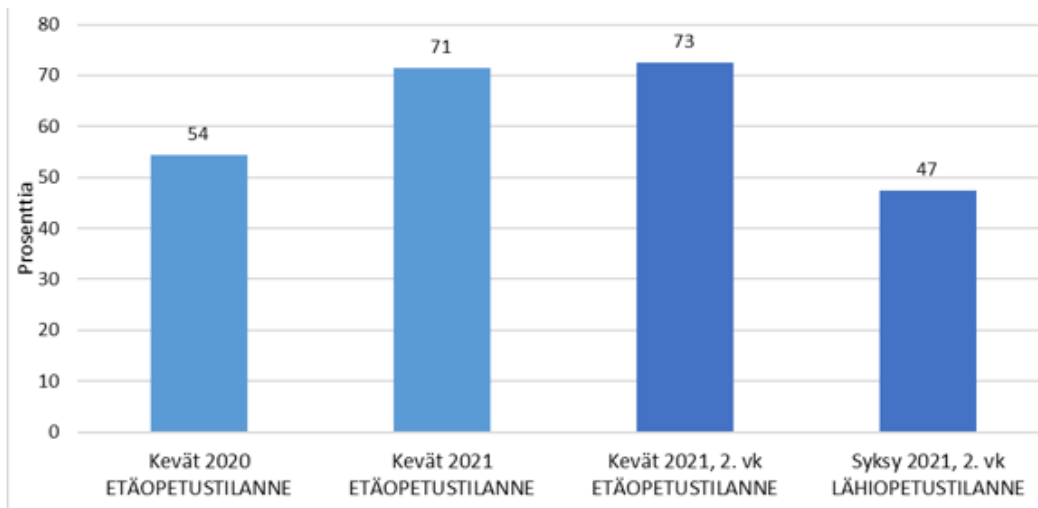
¹⁹⁰ Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>. Tiedot perustuvat THL:n kouluterveyskyselyn tuloksiin <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Etäopetusjaksot toisella asteellaTaulukko 6 Etäopetusjaksot toisella asteella¹⁹¹

	Maalis-heinäkuu 2020	Elo-joulukuu 2020	Tammi-heinäkuu 2021
Lukiokoulutus	Etäopetus 18.3.-31.5.2020	Etäopetus 3.12–31.12. Hybridi-/vuorottelumalli 1.9.–1.10.2020 ja 23.11.– 2.12.2020. abiturientit etänä kaksi viikkoa ennen kirjoitusten alkua	Etäopetus 1.1.–11.4.2021 Hybridi-/vuorottelumalli 12.4.–2.5.2021
Ammatillinen koulutus	Etäopetus 18.3–31.5.2020 Hybridi-/vuorottelumalli 1.6.–2.8.2020	Etäopetus 3.12–31.12.2020 Hybridi-/vuorottelumalli 1.9.–1.10.2020 ja 23.11.– 2.12.2020	Etäopetus 1.1.–11.4.2021 Hybridi-/vuorottelumalli 12.4.–2.5.2021

Kuvio 13 Lukiolaisten vastaukset kysymykseen ”Viime puolen vuoden korontilanne on vaikuttanut opintojen etenemistä, %¹⁹²

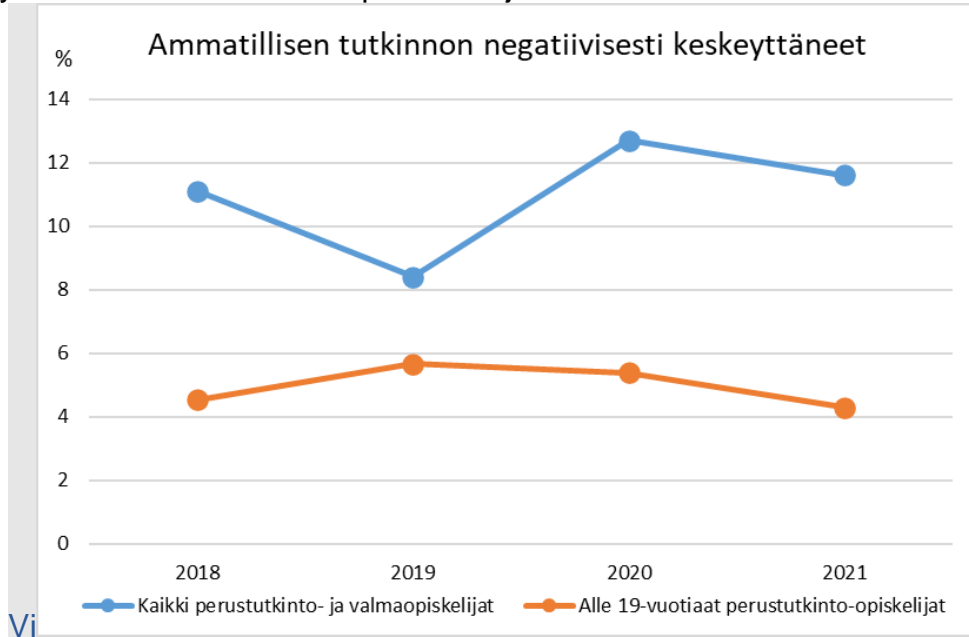
¹⁹¹ Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatukseen ja koulutuksen toimialan selvitys.

¹⁹² Koronapandemian vaikutukset kasvatukseen ja koulutuksen toimialalla 13.4.2022. Kasvatukseen ja koulutuksen toimialan selvitys. Tiedot perustuvat toimialan tekemiin koronapandemia-ajalta tehtyihin kyselyihin.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

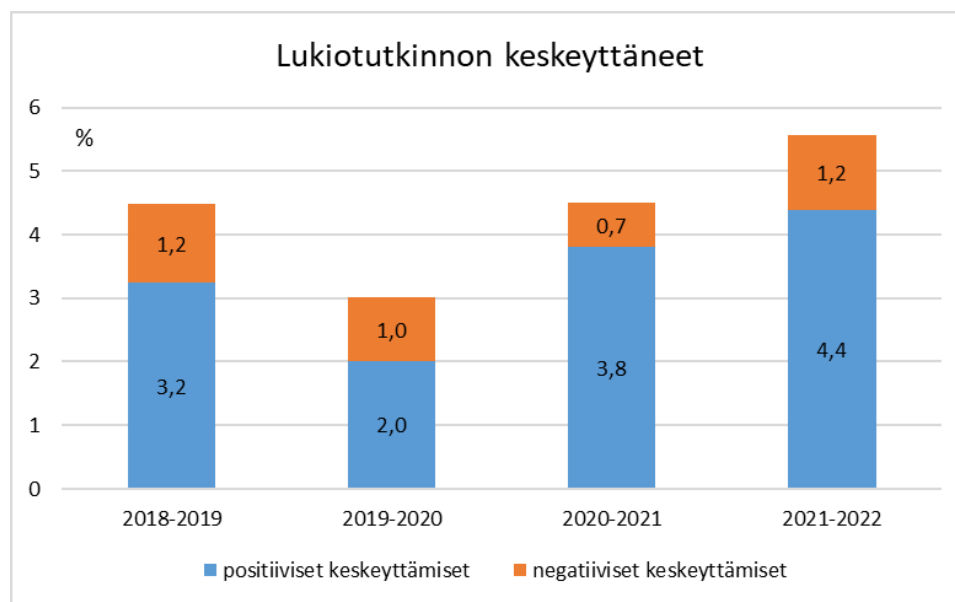
Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Keskeyttämiset ammatillisissa opinnoissa ja lukioissa

Vi

Kuvio 14 Ammatillisen tutkinnon keskeyttäneet vuosina 2018–2021. Vuosi 2018 tarkoittaa lukuvuotta 2017–2018, muut ovat kalenterivuosia. Vuoden aikana eronneiden osuus vuoden lopun opiskelijamäärästä. Valtionosuusrahoitteiset tutkinnot¹⁹³

Kuvio 15 Lukuvuoden aikana keskeyttäneet suhteessa 20.9. opiskelijamäärään vuosikursseilla 1.–4.¹⁹⁴

¹⁹³ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

¹⁹⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 11.10.2022 saadut tiedot.

ARVIINTIMUISTIO 30.1.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 7 Opiskeluhuollon asiakasmäärien kehitys¹⁹⁵

	Syksy 2019	Kevät 2020	Syksy 2020	Kevät 2021	Syksy 2021
Psykologien asiakasmäärä Stadin ao	760	694	476	684	433
Psykologien asiakasmäärä, suomenkieliset lukiot	1 013	1 200	1 183	1 514	1 050
Psykologien asiakasmäärä ruotsinkieliset lukiot	228	267	263	223	64
Psykologien asiakasmäärä yhteensä	2 001	2 161	1 922	2 421	1 547
Kuraattorien asiakasmäärät, Stadin ao	538	507	444	503	255
Kuraattorien asiakasmäärät, suomenkieliset lukiot	491	553	627	798	431
Kuraattorien asiakasmäärät, ruotsinkieliset lukiot	205	264	273	303	184
Kuraattoreiden asiakasmäärä yhteensä	1 234	1 324	1 344	1 604	870

¹⁹⁵ Johtavalta psykologilta saadut asiakastilastot 1.11.2022.